

Socijalna dimenzija i socijalni ciljevi u djelovanju političkih stranaka u Hrvatskoj

Brkljača, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:175051>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Josipa Brkljača

**SOCIJALNA DIMENZIJA I SOCIJALNI CILJEVI U
DJELOVANJU POLITIČKIH STRANAKA U HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Josipa Brkljača

**SOCIJALNA DIMENZIJA I SOCIJALNI CILJEVI U
DJELOVANJU POLITIČKIH STRANAKA U HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Prof.dr.sc. Zoran Šućur

Zagreb, 2024.

Sadržaj:

UVOD	1
1.KLJUČNE POLITIČKE IDEOLOGIJE I ORIJENTACIJE U DEMOKRATSKOM SUSTAVU	3
1.1 Liberalizam	4
1.2 Konzervativizam	5
1.3 Demokršćanstvo	7
1.4 Socijaldemokracija	9
2. POLITIČKI I IZBORNI SUSTAV U HRVATSKOJ I DEMOKRATSKO NASLJEĐE	11
2.1 Prvi demokratski izbori u Hrvatskoj i prvi politički programi	12
3. POLITIČKE ORIJENTACIJE I SOCIJALNI CILJEVI GLAVNIH POLITIČKIH STRANAKA U HRVATSKOJ	15
3.1 Politička desnica	16
<i>3.1.1 Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) kao najvažnija stranka političke desnice</i> ...	17
<i>3.1.1. Politički program i djelovanje Hrvatske demokratske zajednice</i>	19
<i>3.1.3 Domovinski pokret kao stranka političke desnice u Hrvatskoj</i>	21
3.2. Politička ljevica	25
<i>3.2.1 Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP) kao najvažnija stranka političke ljevice u Hrvatskoj</i>	26
<i>3.2.2 Politički program i djelovanje Socijaldemokratske partije Hrvatske</i>	27
<i>3.2.3 Možemo! kao stranka političke ljevice u Hrvatskoj</i>	31
3.3 Politički centar	33
<i>3.3.1 Hrvatska narodna stranka (HNS) kao stranka političkog centra u Hrvatskoj</i>	34
<i>3.3.2 Hrvatsko socijalno-liberalna stranka(HSLS) kao stranka političkog centra u Hrvatskoj</i>	36
4. RASPRAVA I ZAKLJUČAK	39
LITERATURA	43

Socijalna dimenzija i socijalni ciljevi u djelovanju političkih stranaka u Hrvatskoj

Sažetak:

Javne politike čine različite smjernice koje država ili druge institucije koriste kako bi se suočile s različitim društvenim, političkim i ekonomskim problemima. Ključnu ulogu u provođenju javnih politika imaju političke stranke koje u svojim političkim programima iskazuju svoje odgovore na društvena pitanja. Glavne političke ideologije su liberalizam, konzervativizam, demokršćanstvo i socijaldemokracija. Prvi demokratski višestranački izbori u Hrvatskoj su provedeni 1990. godine te su ujedno predstavljeni prvi politički programi. U Hrvatskoj najčešća podjela političkih stranaka je na političku desnicu, političku ljevicu i politički centar. Kao primjer desnice izabrane su Hrvatska demokratska zajednica i Domovinski pokret. Ljevicu predstavljaju Socijaldemokratska partija Hrvatske i Možemo! dok centar čine Hrvatska narodna stranka i Hrvatsko socijalno-liberalna stranka. Politički programi su analizirani kroz socijalnu dimenziju. Zaključno stranke s obzirom na političku orijentaciju se uglavnom ne razlikuju previše, razlike koje se mogu pronaći su vezane uz obitelj, položaj žena u društvu i pitanje rodnih ideologija.

Ključne riječi: javne politike, ideologije, političke stranke, politička desnica, politička ljevica, politički centar, politički programi

The social dimension and social goals in the activities of political parties in Croatia

Abstract:

Public policies consist of various guidelines used by the state or other institutions to address different social, political, and economic issues. Political parties play a crucial role in the implementation of public policies, expressing their responses to social issues in their political programs. The main political ideologies are liberalism, conservatism, Christian democracy, and social democracy, which differ according to their fundamental principles and views on the state and society. The first democratic multiparty elections in Croatia were held in 1990, marking the introduction of the first political programs. In Croatia, the most common division of political parties is into the political right, political left, and political center. Examples of the right include the Croatian Democratic Union and the Homeland Movement. The left is represented by the Social Democratic Party of Croatia and Možemo!, while the center includes the Croatian People's Party and the Croatian Social Liberal Party. Political programs are analyzed through a social dimension. In conclusion, political parties, in terms of their goals, do not differ significantly based on political orientation; the differences that can be found are related to family, the position of women in society, and the issue of gender ideologies.

Keywords: public policies, ideologies, political parties, political right, political left, political center, political programs.

Izjava o izvornosti

Ja, Josipa Brkljača pod moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivo autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Josipa Brkljača, v.r.

Datum: 03.09.2024.

Zahvala

Hvala mojim najbližima na bezuvjetnoj podršci i ljubavi koju su mi pružili. Bez vas ništa od ovoga ne bi bilo moguće!

Voli vas Jope!

UVOD

Javne politike obuhvaćaju sveobuhvatne smjernice, ciljeve i akcije koje države ili druge institucije provode u svrhu suočavanja s određenim društvenim, ekonomskim i političkim izazovima (Petek, 2012.). One obuhvaćaju zakonodavne i administrativne aktivnosti koje rješavaju stvarne problem, a njihova učinkovitost ovisi o suradnji političkih i društvenih aktera kroz različite institucionalne aranžmane i proces donošenja odluka. Sve javne politike usmjerene su na rješavanje javnog problema koji je prepoznat kao važan na vladinoj agendi, a za cilj imaju rješavanja ključnih društvenih i socijalnih problema koji su u javnom interesu (Knoepfel i sur., 2007.). Javne politike obuhvaćaju različite sektore kao što su obrazovanje, zdravstvo, ekonomija, socijalna politika, zaštita životne sredine, vanjska politika i mnoge druge. Proces stvaranja i provođenja javnih politika započinje analizom problema radi identifikacije uzroka, posljedica i relevantnih faktora (Furlong i Kraft, 2015.). Zatim se postavljaju mjerljivi i ostvarivi ciljevi koje treba postići, a nakon toga slijedi određivanje političkih instrumenata kao što su donošenje zakona i regulacije. Posljednji korak je formiranje javnih politika (Furlong i Kraft, 2015.).

Socijalna dimenzija u kontekstu javnih politika odnosi se na unapređenje kvalitete života, socijalne pravde i blagostanja građana (Esping-Andersen, 1990.). Ovo podrazumijeva rješavanje socijalnih problema, smanjenje nejednakosti i pružanje podrške najranjivijim skupinama društva. Cilj politika koje sadrže socijalnu dimenziju je stvaranje pravednijeg i ravnopravnijeg društva u kojem svi građani imaju pristup osnovnim životnim potrebama i prilikama za napredak (Esping-Andersen, 1990.).

Javne politike su od velikog značaja za upravljanje društvom i ostvarivanje javnog interesa. Ključnu ulogu u provođenju javnih politika imaju upravo političari, stranačka udruženja kao i drugi relevantni akteri (Furlong i Kraft, 2015.). Političke stranke su organizirane grupe ljudi koje imaju slične ili iste političke stavove, uvjerenja i ciljeve (Burstein i Linton, 2002.). One predstavljaju demokratski sustav. Svoje djelovanje

provode putem političkih programa u kojima izražavaju svoje ideologije, stavove i mišljenja o relevantnim društvenim pitanjima.

Cilj ovog diplomskog rada je prikazati socijalnu dimenziju i socijalne ciljeve u djelovanju političkih stranaka u Hrvatskoj. Za početak u radu se predstavljaju glavne političke ideologije koje dominiraju političkim spektrom, njihovi stavovi i mišljenja na različitim područjima. Osim toga, rad će se usredotočiti na to kako političke orijentacije stranaka odnosno desnica, ljevica i centar utječu na njihovu socijalnu politiku. Posebna pažnja posvećena je odabranim javno poznatim političkim strankama koje imaju bitnu ulogu u odgovaranju na socijalne probleme. Analizirani su njihovi aktualni politički programi s naglaskom na socijalne ciljeve i strategije koje planiraju provesti kako bi unaprijedile socijalnu pravdu i blagostanje građana. Ovakva analiza omogućuje bolje razumijevanje uloge političkih stranaka u oblikovanju socijalne politike u Hrvatskoj.

1.KLJUČNE POLITIČKE IDEOLOGIJE I ORIJENTACIJE U DEMOKRATSKOM SUSTAVU

Ideologija kao pojam nastaje 1796. godine u Francuskoj od strane autora Antoina Destutt de Tracya (Ravlić, 2003.). Ideologija se može definirati kao sustav vrijednosti, vjerovanja, mišljenja i ideja koje vežemo uz razne institucije i društvene procese, a ljudi ih prihvaćaju kao istinite (Škorić i Kišjuhas, 2014.). U ovakvom kontekstu ona nudi osobama koje vjeruju u nju, sliku svijeta kakav je ili kakav bi trebao biti. Uz pomoć ideologija ljudi oblikuju svoje razumijevanje političkog i društvenog svijeta s obzirom da činjenice same po sebi ne znače mnogo bez adekvatne interpretacije. Svaka interpretacija odnosno ideologija predstavlja načine ili obrasce pomoću kojih shvaćamo događaje oko nas (Škorić i Kišjuhas, 2014.).

Pojam političke ideologije povezan je s razvojem demokratske kulture odnosno većina političkih ideologija nastaje uz rast i sazrijevanje različitih društvenih pokreta (Ravlić, 2003.). Njezini počeci sežu u doba Francuske revolucije kada su se niži slojevi počeli uključivati u politički život, postavlja se baza za demokraciju te nastaje potreba za zadobivanjem povjerenja javnosti kako bi političke grupe održale svoju moć. Pojam političke ideologije se odnosi na skup ideja i vrijednosti koje oblikuju zajednički život u društvu (Ravlić, 2003.). Uključuje procjenu i vrednovanje političkih procesa i tvorevina te djelovanje prema određenim uvjerenjima i zamislima o tome što je dobro ili ispravno. Cilj političkih ideologija je pridobiti podršku ljudi, mobilizirati ih kako bi se ostvarili zamišljeni ciljevi, usmjeravati njihovo djelovanje, organizirati društvene i političke aktivnosti kao i opravdati određene načine djelovanja (Ravlić, 2003.). Zaključno političke ideologije pružaju okvir za razumijevanje i vođenje društveno političkih aktivnosti.

Političke ideologije imaju 6 funkcija (Ravlić, 2003.). Pridonose ispunjenu osobne potrebe za identitetom i razvojem, motiviraju ljude na djelovanje, osiguravaju perspektivu i orijentaciju, olakšavaju proces odlučivanja, pomažu oblikovanju političkog sustava i omogućuju političku jedinstvenost neke skupine ili zajednice. Postoje tri glavne političke orijentacije odnosno politička desnica, politička ljevica i politički centar (Bobbio, 1998.).

Svaka od njih obuhvaća različite ideologije. Unutar političke desnice pronalazimo ideologije kao što su konzervativizam, nacionalizam, demokršćanstvo, autoritarizam i fašizam (Heywood, 2017.). Politička ljevica obuhvaća socijalizam, komunizam, socijaldemokraciju, anarhizam i feminizam (Heywood, 2017.). Politički centar je specifičan s obzirom da obuhvaća ideologije koje se nalaze između desnice i ljevice stoga uglavnom obuhvaća ideologije liberalizma kao što su primjerice centristički liberalizam i socijalni liberalizam, ali i umjereni konzervativizam i „Treći put“ (Giddens, 1998.).

1.1 Liberalizam

Ideologija liberalizma nastaje u 19. stoljeću (Ravlić, 2003.). Godine 1812. u Španjolskoj se javlja pojam liberalizam koji je povezan s djelovanjem političke skupine Liberales. Riječ je o protivnicima apsolutizma koji su u borbi protiv režima Ferdinanda VII. okupili narodni pokret. S vremenom izraz *liberales* se proširio i u ostale zemlje te je 19. stoljeće postalo znano kao liberalno stoljeće (Ravlić, 2003.).

Postoje brojne nesuglasice oko ideologije liberalizma, često se ne smatra ideologijom, a činjenica da postoji niz različitih tipova i varijanti ove ideologije sprječava njezino svrstavanje na isti pojam (Ravlić, 2003.). Tijekom povijesti liberalizam se prilagođavao trenutnim društvenim okolnostima te se uglavnom dijeli na četiri oblika: klasični liberalizam, demokratski liberalizam, socijalni liberalizam i konzervativni liberalizam (Ravlić, 2003.).

Nekoliko je temeljnih elemenata koji čine ideologiju liberalizma (Ravlić, 2003.). Međutim postoji element koji je zajednički svim tipovima liberalizma, a to je sloboda koja je glavni kriterij djelovanja ljudi i društvenih institucija. Sloboda se u negativnom smislu definira kao odsutnost vanjske prisile dok u pozitivnom mogućnost pojedinca da samostalno oblikuje svoje životne ciljeve i djelovanja na temelju svojih vlastitih interesa i spoznaja. S druge strane neki mislioci slobodu percipiraju kao sposobnost autonomnosti odnosno pojedinac je slobodan kada su njegove akcije istinski njegove (Ravlić, 2003.).

Zaključno sloboda se manifestira u različitim oblicima kao što su osobna, politička, ekonomska i socijalna sloboda. Sljedeći element je tolerancija koja se razumije kao prihvaćanje različitosti (Ravlič, 2003.). Zalaže se za jednakost svih ljudi bez obzira na vjeru, rasu, naciju, klasu, spol, profesiju, stalež i uvjerenja. No ipak postavlja se pitanje do kuda tolerancija seže jer je ona moguća samo prema uvjerenjima, mišljenjima i djelovanjima koja priznaju jednakost i slobodu kao prava svih članova zajednice. Osim tolerancije liberalizam prepoznaje važnost jednakosti posebice pravne jednakosti koja se odnosi na jednakost ljudi kao građana države, jednak pravni status kao i pravo na sigurnost i pravdu (Ravlič, 2003.). Liberalizam također promiče socijalnu jednakost odnosno pravo da svi razviju svoje sposobnosti bez obzira na svoj socijalni položaj. Zatim slijedi element vlasništva koji podrazumijeva kontroliranje uvjeta svoje egzistencije (Ravlič, 2003.). Vlasništvo je nužno za poboljšanje i stvaranje tržišnog gospodarstva. Posljednji element liberalizma je individualizam. Liberalizam vjeruje kao pojedinci zajednički čine društvo no i dalje zadržavaju svoju autonomiju te time ostaju jedinstvene osobe (Ravlič, 2003.).

1.2 Konzervativizam

Termin konzervativizam nastaje polovicom 19. stoljeća, a Edmund Burke smatra se ocem modernog konzervativizma (Ravlič, 2003.). Ideologija konzervativizma obuhvaća način razmišljanja i pogled na čovjeka i društvo koji se fokusira na očuvanje trenutnog političkog, socijalnog i ekonomskog poretka. Protivi se promjenama te predstavlja suzdržanost, oprez i skeptičnost (Ravlič, 2003.) Ideologiju konzervativizma možemo podijeliti na tri oblika: autoritarni konzervativizam, paternalistički konzervativizam i liberalni konzervativizam (Ravlič, 2003.).

Nekoliko je ključnih elemenata koji čine ideologiju konzervativizma (Ravlič, 2003.). U konzervativizmu, ideja poretka zauzima središnje mjesto, a taj poredak se održava kroz tradiciju i ustaljene navike. Za konzervativce uloga zakona nije primarno u osiguravanju slobode, već u očuvanju društvenog poretka (Ravlič, 2003.). Prema njihovom mišljenju,

bez pravnog sustava nema ni države. Konzervativni stav naglašava da su zakoni obvezni bez obzira na individualnu suglasnost, te se ne oslanja na racionalnost kao osnovu za pojedinačni i društveni život. Konzervativizam, oslanjajući se na bezuvjetnu valjanost prava, prirodno je razvio koncept suvereniteta kao izvora zakonodavne moći (Ravlić, 2003.). Suverenost predstavlja neotuđivo i nedjeljivo pravo donošenja odluka, a onaj tko posjeduje to pravo unutar države smatra se suverenom. Spajanjem pojmova legalnosti i suvereniteta, konzervativna misao dolazi do ideje obveze, gdje je poslušnost vlasti nužna jer se ona temelji na pravu.

Konzervativni autori ističu da vlast nije tu da dijeli pravdu prema subjektivnim kriterijima, već da slijedi pravo čiji korijeni leže u moralnim normama (Ravlić, 2003.). Te moralne norme ne proizlaze iz procesa racionalnog odlučivanja, već iz dugotrajnih društvenih praksi i tradicija koje su se pokazale održivima kroz povijest. Sljedeći element je autoritet (Ravlić, 2003.). Konzervativci autoritet vide kao prirodnu društvenu pojavu koja je ukorijenjena u svim aspektima života. Autoritet je nužan i bitan budući da svatko treba vodstvo, potporu i sigurnost koja proizlazi iz spoznaje da pojedinac zna gdje mu je mjesto i što se očekuje od njega. Ljudska nesavršenost kao element konzervativizma proizlazi iz negativnog pogleda na ljudsku prirodu (Ravlić, 2003.). Konzervativizam ljude percipira kao nesavršena bića koja se svakodnevno bore s vlastitim problemima i iskušenjima stoga im je potrebna disciplina, vjera i institucionalna ograničenja. Institucije pružaju okvire koji kompenziraju ljudske nedostatke i omogućuju učinkovitije djelovanje. Konzervativizam naglašava važnost tradicije odnosno čuvanja uspostavljenih običaja i institucija (Ravlić, 2003.). Povijesno djelovanje je obilježeno iskustvima različitih naraštaja, sakupljanje mudrosti odnosno prošlost je ono što stvara sadašnjost.

Kao sljedeći element navodi se organicizam odnosno ideologija konzervativizma naglašava grupu a ne pojedinca (Ravlić, 2003.). Svaka pojedinačna osoba predstavlja dio grupe, a grupa mu daje sigurnost i značenje. Pa tako svi ljudi su dio različitih grupa kao što je obitelj, prijatelji, posao ili pak lokalna zajednica. Ovakve grupe su prirodne čovjeku te kroz njih uči i razvija se, prihvaća svoju ulogu i svoje obveze. Konzervativizam

naglašava utjecaj Crkve u svojem djelovanju. Religija kao bitan element pruža moralni nadzor, vrijednosti i uvjerenja kao i pripisivanje određene razine svetosti institucijama (Ravlić, 2003.). Sljedeći element je domoljublje koje se definira kao ljubav i privrženost prema vlastitoj državi. Zajednički život, jezik i kultura su ono što građani dijele jedni s drugima te ih međusobno povezuje na posebnoj razini (Ravlić, 2003.). Posljednji element koji čini konzervativnu ideologiju je vlasništvo. Konzervativci smatraju kako ono donosi zaštitu i sigurnost te svojim udjelom građanin sudjeluje ravnopravno u društvenom poretku (Ravlić, 2003.).

1.3 Demokršćanstvo

Demokršćanstvo predstavlja kompleksan sustav političke misli s naglaskom na očuvanju tradicije, institucija i društvenog poretka (Stanić, 2023.). Kršćanska demokracija je fenomen koji se javlja u kontinentalnoj Europi (Grabow i Galetti, 2011.). Nastala je kao reakcija na Francusku revoluciju 1789. godine i proces liberalizacije i sekularizacije političkog i društvenog života u Europi. Termin *démocratie chrétienne* prvi je put upotrijebio biskup Lamourette iz Lyona u svom govoru pred zakonodavnom skupštinom 1791. godine. U početku ovaj termin nije imao religijske implikacije već se odnosio na ideal demokratski organizirane crkve i primjenjivao se na crkvene oblike organizacije (Grabow i Galetti, 2011.). Pojam je nosio ideju demokratske strukture crkve i ukidanja njezinih hijerarhijskih struktura. Između 1830. i 1848. godine pojam kršćanska demokracija dobio je društvenu i političku dimenziju. Ova ideologija proizlazi iz socijalnog nauka Crkve, a posebice iz enciklike *Rerum novarum* pape Lava XIII. iz 1891. godine koja prvi put sustavno istražuje radničko pitanje (Grabow i Galetti, 2011.).

Važno je razlikovati demokršćanstvo kao političku ideologiju od socijalnog nauka Crkve (Stanić, 2023.). Demokršćanstvo se očituje u političkoj borbi za vlast, a njegovi glavni akteri su političke stranke koje sudjeluju u izbornim procesima. S druge strane Crkva ima širi doseg jer se njezin nauk odnosi na svakog katolika neovisno o njegovim političkim

afinitetima potičući socijalni i politički angažman. Unatoč bliskoj povezanosti Crkve i demokršćanstva, Crkva nije aktivni sudionik političkih procesa (Stanić, 2023.). Demokršćanstvo obuhvaća nekoliko načela kojima se vodi u svojem djelovanju (Stanić, 2023.). Za početak ključnu ulogu imaju kršćanski moralni temelji odnosno vrijednosti koje uključuju poštovanje prema svakome, ljubav prema bližnjemu, brigu za siromašne i potrebite odnosno solidarnosti među članovima društva. Odluke se donose na najnižoj razini onoj najbližoj građanima to jest cilj je osigurati supsidijarnost kojom će se odluke donositi na najpravedniji i najefikasniji način. Demokršćani podržavaju demokratske procese, uključujući slobodne izbore i vladavinu prava, njihov pristup demokraciji često uključuje elemente moralne demokracije gdje se naglašava poštivanje moralnih i etičkih načela (Stanić, 2023.).

Postoji 6 koncepata koji čine demokršćansku ideologiju: antimaterijalistička filozofija povijesti, personalizam, popularizam, supsidijarnost, socijalni kapitalizam i kršćansko nadahnuće (Žižić, 2022.). Antimaterijalistička filozofija povijesti ključna je sastavnica demokršćanstva s obzirom da predstavlja povijesni događaj pokušaja prevladavanja sukoba između katoličanstva i moderne demokracije. Sredinom 19. stoljeća, Katolička Crkva je službeno osudila modernizam i liberalnu demokraciju kao njegov politički izraz. U takvom povijesnom kontekstu, postalo je važno pronaći opravdanje za sudjelovanje katolika u političkim procesima i institucijama liberalno-demokratske države. Antimaterijalistička filozofija povijesti tvrdi da se evanđeoski poticaj povijesno očitovao u nastanku moderne demokracije, priznavši joj kršćanske temelje (Žižić, 2022.). Ovo je označilo temeljni zaokret u stavu katoličanstva prema demokraciji. Prihvatanje moderne demokracije kao bitne kršćanske vrijednosti imalo je dalekosežan utjecaj na ulogu kršćana, posebno katolika, u demokratskim političkim procesima i institucijama.

Personalizam proizlazi iz teorije koja kaže da je svijet prirodni poredak koji je organski i teološki (Žižić, 2022.). Čovjek kao najvrednije biće koje ima najviše mjesto u poretku ima svoje dostojanstvo i osobnost, solidaran je i povezan sa zajednicom. Koncept koji se nadovezuje na ideju prirodnog poretka je popularizam koji naglašava narod kao cjelinu

koja služi za ostvarenje kršćanskog koncepta općeg dobra (Žižić, 2022.). Demokršćanstvo ne shvaća demokraciju kao suverenost naroda, već kao njegovu autonomiju. To znači da narod samosvjesno izražava svoju volju u skladu sa svojom prirodom, prihvaćajući organizacijsku strukturu koja se smatra dijelom Božjeg prirodnog poretka. Zaključno koncept popularizma temelji se na ideji da demokracija treba sadržavati suštinski ispravne odluke koje doprinose općem dobru. Sljedeći koncept je supsidijarnost koja označava proces donošenja odluka od najniže razine kada je to moguće (Žižić, 2022.). Prema demokršćanskom shvaćanju, država je specifični akter unutar prirodnog poretka s određenim zadaćama za postizanje općeg cilja sukladno tome država ne treba preuzimati zadatke prirodnih zajednica, već ih nadopunjavati i pomagati kad one ne mogu izvršiti određene zadatke.

Socijalni kapitalizam se temelji na dva načela (Žižić, 2022.). Prvo je privatno vlasništvo kao prirodno pravo s društvenom svrhom dok je drugo distributivna pravda, koja osigurava pravednu raspodjelu materijalnih dobara među zajednicama, tako da svaki pojedinac dobije potrebne resurse. Na temelju ovih načela stvarali su se razni modeli koji su odgovarali na socijalno-ekonomska pitanja, no ono što je ostalo kontinuirano je bila težnja za socijalnom državom koja redistribuira višak prema potrebitima. Posljednji koncept koji čini ideologiju demokršćanstva je kršćansko nadahnuće koje predstavlja razumijevanje kompleksnog odnosa religije i politike (Žižić, 2022.). Ovaj koncept uključuje religijsko zalaganje za opće dobro u okviru liberalno-demokratske države.

1.4 Socijaldemokracija

Socijaldemokracija kao politička ideologija pojavljuje se u europskom radničkom pokretu krajem 19. stoljeća (Ravlić, 2013.). U to vrijeme, srednja Europa bila je društveno nepravedna, s bogatom gornjom klasom industrijalaca i plemića s jedne strane i velikom radnom snagom koja je radila u teškim uvjetima s druge strane. S obzirom da nije postojala jasna razlika između komunista, demokratskih socijalista i socijaldemokrata svi pripadnici su dijelili naziv socijalisti (Kastning, 2013.). Tek nakon Prvog svjetskog rata (1914.–

1918.) socijaldemokracija je počela biti prepoznata kao zasebna ideologija. Glavna razlika u odnosu na druge političke skupine bila je njihova vjera u političke reforme za stvaranje demokratske države (Kastning, 2013.). Dok su "revolucionari" željeli srušiti odnose vlasništva i ustav države kako bi postigli novo društvo, reformistički socijaldemokrati htjeli su razvijati postojeće društvo i njegov ustav putem demokratskih reformi. Sindikati, snažna radnička predstavništva i parlamentarna demokracija bili su socijaldemokratski alati za postizanje boljeg društva (Kastning, 2013.). Socijaldemokracija predstavlja srednji put između liberalizma i socijalizma, a naglašava socijalnu pravdu, demokraciju i tržišno gospodarstvo (Ravlić, 2013.). Kada je riječ o tipološkoj podjeli socijaldemokracije postoje različita nepodudarna mišljenja pri čemu literatura navodi pojmove kao što su „tradicionalna socijaldemokracija“ i „nova socijaldemokracija“ (Petring i sur., 2007.).

Socijaldemokracija se zalaže za smanjenje socijalnih nejednakosti kroz pravednu raspodjelu resursa koja uključuje jednak i adekvatan pristup obrazovanju, zdravstvenim uslugama kao i svim ostalim socijalnim uslugama. Podržava demokratske institucije i procese, zalaže se za politički pluralizam, vladavinu prava, potiče prava pojedinca na sudjelovanje u političkom prostoru (Petring i sur., 2007.). Nadalje prihvaća kapitalističko tržišno gospodarstvo, ali i zagovara umjerenu intervenciju države kako bi se osigurala socijalna pravednost. Socijaldemokrati razvijaju socijalne politike kojima je cilj stvoriti pravedniju društvenu okolinu, smanjiti socijalne nejednakosti i osigurati veće socijalno blagostanje (Petring i sur., 2007.).

Ključne vrijednosti ideologije socijaldemokracije su sloboda, jednakost, pravda i solidarnost (Kastning, 2013.). Socijaldemokrati smatraju da sloboda ima financijske i društvene preduvjete. U svakom društvu, socijaldemokrati trebaju aktivno promicati slobodu koja mora biti zakonski osigurana i učinkovito zajamčena. Također je važno omogućiti svakoj osobi da koristi te slobode, što zahtijeva postojanje društvenih institucija koje to podržavaju. Osim institucija, ključno je i ponašanje pojedinaca. Sloboda u društvu znači da svatko ima priliku ostvariti svoje ciljeve (Kastning, 2013.). Vrijednost pravde podrazumijeva jednakost pred zakonom bez obzira na različitosti. Da bi se učinkovito

borilo protiv nejednakosti i nepravde, potrebno je primijeniti pristup temeljen na potrebama jer društvo koje teži pravdi mora uvijek uzimati u obzir potrebe onih koji su u nepovoljnom položaju. S druge strane bitno je prepoznati i priznati postignuća imućnih članova društva. Posljednja vrijednost je solidarnost koju možemo definirati kao uzajamnu pomoć i podršku između jakih i slabih, bogatih i siromašnih, starih i mladih. Socijaldemokracija teži uspostavljanju solidarnosti na političkoj i državnoj razini (Kastning, 2013.).

2. POLITIČKI I IZBORNI SUSTAV U HRVATSKOJ I DEMOKRATSKO NASLJEĐE

Republika Hrvatska je socijalna država koja se temelji na jedinstvu, demokraciji i slobodi (Ustav Republike Hrvatske, NN 05/2014., čl.1.). Prema Ustavu republike Hrvatske (NN 05/2014) vlast pripada narodu odnosno hrvatskim državljanima koji slobodo izabiru svoje predstavnike. Navršenjem dobi od 18 godina hrvatski državljani imaju pravo sudjelovati u izbornom procesu (Ustav Republike Hrvatske, NN 05/2014., čl.45.). Hrvatski politički sustav se temelji na podjeli vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku (hrvatska.eu, 2024.a.). Hrvatski sabor predstavlja predstavničko tijelo građana i nositelja zakonodavne vlasti, sastoji se najmanje od 100 do najviše 160 zastupnika (hrvatska.eu, 2024.b.). U pravilu bira se 140 zastupnika tako što se Republika Hrvatska podjeli na 10 izbornih jedinica, a zatim se bira 10 zastupnika iz svake izborne jedinice (Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, NN 19/2015., čl.38). Nadalje sabor ima predsjednika i dva do pet potpredsjednika (hrvatska.eu, 2024.b.). Predsjednik se odabire među zastupnicima, uglavnom iz parlamentarne većine. Zastupnici u Saboru biraju se za nadat u trajanju od četiri godine, odluku o raspisivanju izbora donosi predsjednik države (Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, NN 19/2015., čl.5., čl.38.). Hrvatski sabor ima ovlasti donositi i mijenjati Ustav, usvajati zakone, odobravati državni proračun, te odlučivati o pitanjima rata i mira (hrvatska.eu, 2024.b.). Usvaja akte koji odražavaju njegovu politiku, donosi strategije za

nacionalnu sigurnost i obranu, te vrši građanski nadzor nad oružanim snagama i sigurnosnim službama. Sabor odlučuje o promjenama granica, raspisuje referendum, provodi izbore te vrši imenovanja i razrješenja. Također, nadzire rad Vlade i drugih javnih dužnosnika koji su odgovorni Saboru, daje amnestiju za kaznena djela i obavlja druge poslove predviđene Ustavom. Sabor može također osnivati istražna povjerenstva za pitanja od javnog interesa (hrvatska.eu, 2024.b.).

Izvršnu vlast u hrvatskoj provodi Vlada Republike Hrvatske (Vlada Republike Hrvatske, 2024.a.). Njezino djelovanje je u skladu s Ustavom i zakonima. Vlada utvrđuje, usmjerava i koordinira implementaciju politika i programa, predlaže i donosi strategije, smjernice i akte, te poduzima sve potrebne mjere u svojoj nadležnosti. Vlada predlaže Hrvatskom saboru zakone i druge akte, državni proračun i završni račun, provodi zakone i odluke Sabora, ali i donosi uredbe za njihovu primjenu (Vlada Republike Hrvatske, 2024.a.). Također vodi vanjsku i unutarnju politiku, nadzire rad državne uprave, brine se za gospodarski razvoj zemlje, usmjerava rad javnih službi, te obavlja druge poslove predviđene Ustavom i zakonima (Vlada Republike Hrvatske, 2024.a.).

2.1 Prvi demokratski izbori u Hrvatskoj i prvi politički programi

Tijekom osamdesetih godina Jugoslavija se započinje suočavati s nizom političkih, gospodarskih i društvenih problema zbog čega s vremenom dolazi do popuštanja autoritarnog režima te započinje svojevrsna liberalizacija (Pauković, 2008.). Ova događanja postala su preduvjet za stvaranje prvih nekomunističkih stranaka koje svoj politički put započinju 1989. godine, pa tako nastaju Udruženje jugoslavenske demokratske inicijative, Hrvatski socijalno-liberalni savez, Hrvatska demokratska zajednica te Srpska demokratska stranka (Pauković, 2008.). Dana 5. veljače 1990. godine, Republički sekretarijat za upravu i pravosuđe izdao je prve registracije političkih stranaka, čime je službeno započelo razdoblje političkog pluralizma u Hrvatskoj (Afrić i Ujević,

1990.). Nedugo nakon ovoga točnije 15. veljače 1990. godine Sabor Socijalističke Republike Hrvatske usvaja ustavne amandmane kao i Zakon o izboru i opozivu odbornika i zastupnika čime se legaliziraju višestranački izbori. Netom prije izbora u Hrvatskoj je bilo registrirano nešto više od 30 političkih stranaka, a prema istraživanju javnosti najveće šanse za pobjedu su imali HDZ, SKH-SDP i Koalicija narodnog sporazuma (Pauković, 2008.). Konačno izbori su se održali prema većinskom sustavu glasanja u dva kruga, prvi se održao 22. i 23. travnja dok drugi 6. i 7. svibnja (Afrić i Ujević, 1990.). Ovo je bio povijesni trenutak u kojem je 3 milijuna hrvatskih građana po prvi put nakon 45 godina imalo pravo birati umjesto pukog glasanja, te je označavao početak prave demokracije.

Nastankom prvih demokratskih političkih stranaka stvoreni su i prvi politički programi u kojima su se stranke izjašnjavala o svojim ideologijama i stavovima, do tada ovo nije bilo moguće zbog totalitarnog režima odnosno suprotstavljanje vladajućoj politici se smatralo kriminalnim djelom (Afrić i Ujević, 1990.). Politički programi su ujedno odražavali tadašnje društveno stanje te su pružali odgovore na ključne socijalne probleme. Analiza njihovih programa otkriva područja života kojima se pridavala veća pažnja i ona koja su ostajala zapostavljena, dok istovremeno ukazuje na prioritete i ciljeve koji su usmjeravali daljnji socijalni i društveni razvoj Hrvatske. Autori Afrić i Ujević (1990.) su napravili analizu političkih programa stranaka koje su bile na prvim demokratskim izborima 1990. godine. Ukupan broj stranaka bio je 34. Politički programi su sadržavali niz različitih područja, a u svrhu ovog diplomskog rada bit će izdvojena socijalna dimenzija. Tema pravne države pojavljuje se čak u 91,2% političkih programa (Afrić i Ujević, 1990.). Unutar ove teme u programima se pojavljuju podteme kao što su pitanje položaja pojedinca, tjelesna i duhovna nepovredivosti, građanske i političke slobode, pravna i socijalna sigurnost, jednakost svih vjeroispovijesti kao i ukidanje ograničavanja vjerskih sloboda. Može se primijetiti kako je pitanje osobnih sloboda bilo vrlo bitno, a ponajviše je zastupljena tema građanske i političke slobode sa 88,2% što autori pripisuju želji za demokracijom.

Sljedeća tema koja je bila značajna za većinu stranaka te se pronalazi u 70.6% programa je poduzetništvo i privreda koja obuhvaća teme kao što su borba s inflacijom, slobodno sindikalno udruživanje, sprječavanje odljeva stručnih radnika i pravednija porezna politika (Afrić i Ujević, 1990.). Socijalna politika se nalazi na trećem mjestu odnosno u 29,4% programa. Zastupljene su podteme garantirano mirovinsko osiguranje, socijalna sigurnost građana, reforma socijalnog osiguranja, briga za stare i nemoćne, izgradnja domova za osobe starije životne dobi, povećanje socijalne pomoći (Afrić i Ujević, 1990.). Može se zaključiti da iako socijalna politika kao tema nije bila zastupljena u svim političkim programima, stranke su ipak pokušale odgovoriti na socijalne potrebe tog razdoblja. Tema koja je po postotku prisutnosti u političkim programima izjednačena sa socijalnom politikom je pitanje žene i obitelji (Afrić i Ujević, 1990.). Autori navode kako je riječ o temi koja se podudarala u velikom broju političkih programa. Neke od podtema koje se mogu pronaći su emancipacija žena, pravo na abortus, pravo na planiranje obitelji, zaštita obitelji i materinstva, roditeljski dopust, dječji vrtići, beneficije i simulacije. Podtema oko koje je bilo najviše rasprava je abortus.

Sljedeća tema je školstvo i znanost koje se po zastupljenosti nalazi na devetom mjestu sa 8,8% (Afrić i Ujević, 1990.). Stranke su prepoznale problem reformiranog školstva kao i posljedice izolacije znanosti od ostatka svijeta. Neki ciljevi koji se mogu pronaći u političkim programima su veća izdvajanja za školstvo i znanost, obavezna reforma cijelog obrazovnog sustava, omogućavanje jednakih uvjeta u svim školama, poticanje individualne kreativnosti, davanje autonomije sveučilištima kao i izjednačavanje s europskim školstvom. Kada je u pitanju zdravstvo očito je da je riječ o temi koja nije u prvom planu s obzirom da se nalazi na desetom mjestu sa 5,9%, a čak 21 stranka ovo pitanje nije uvrstila u svoj program (Afrić i Ujević, 1990.). Podteme koje su se pronašle u programima su izdvajanje veće stope nacionalnog dohotka, izgradnja bolnica i zavoda, prevencija bolesti, stimulacija privatne prakse, olakšavanje života ljudi sa specifičnim potrebama. Autori navode kako je ovo tema kojoj društvo generalno ne pridaje veliku važnost u svakodnevnom životu već se o njoj može čuti tek kada nastupi bolest ili problem u javnom zdravstvu. Sa zdravstvom je izjednačen i stambeno-komunalni sustav, ovoj temi

govori tek 21 stranka no poprilično skromno (Afrić i Ujević, 1990.). Podteme koje su zastupljene su adekvatna stambena politika i izgradnja, otkup društvenih stanova, stambeni krediti i društvena kontrola stanodavaca i briga za podstanare. Na posljednjem mjestu prema zastupljenosti nalazi se demografija koja se može pronaći u tek 13 političkih programa (Afrić i Ujević, 1990.). Podteme koje su obuhvaćene su natalitet, socijalna mobilnost i migracijska politika dok se podtema mortaliteta ne može pronaći u niti jednom programu što autori navode kao poražavajuću činjenicu s obzirom na važnost teme.

3. POLITIČKE ORIJENTACIJE I SOCIJALNI CILJEVI GLAVNIH POLITIČKIH STRANAKA U HRVATSKOJ

Desnica i ljevica su pojmovi koji opisuju dvije različite političke orijentacije ili tipologije koje se razlikuju prema svojim mišljenjima i djelovanjima (Bobbio, 1998.). Povijest samih pojmova veže se uz Francusku i zasjedanje Nacionalne skupštine održano 1789. godine (Škorić i Kišjuhas, 2014.). Tijekom zasjedanja se raspravljalo treba li kralju dati pravo veta na zakone i odluke Skupštine, pri čemu su oni koji su se zalagali za pravo veta istupili na desnu stranu dok oni koji su protiv na lijevu (Veselinović, 2016.). Ovakvo pozicioniranje je proizašlo iz stupnja protivljenja različitih interesnih skupina starom režimu (Škorić i Kišjuhas, 2014.). Revolucija je predstavljala ostvarenje racionalnih i liberalnih ideja, unapređenje gospodarstva i oslobađanje društva od klasne opresije za one koji su se opredijelili za lijevu stranu odnosno za obični puk dok je za one s desne strane to jest aristokraciju revolucija predstavljala uništenje institucija koje su bile usko povezane s religijom koja je promicala naivno vjerovanje u ljudsku dobrotu te je time omogućila širenje barbarstva i tiranije (Škorić i Kišjuhas, 2014.).

3.1 Politička desnica

Politička desnica obuhvaća širok spektar stranaka koje naglasak stavljaju na slobodno tržište, individualizam, tradicionalne vrijednosti, jaku nacionalnu sigurnost kao i ograničenu ulogu države (Veselinović, 2016.). Važno je napomenuti kako ne postoji usuglašena terminologija političke desnice već ona varira ovisno o državi, kulturi i kontekstu, pa tako Mudde (2016.) identificira 23 različita termina koji se koriste za opisivanje političke desnice. Među tim pojmovima ističu se radikalna desnica, radikalni desni populizam, ultra desnica, krajnja desnica i ekstremna desnica.

Politika desnice podržava slobodno tržište (Veselinović, 2016.). Vjeruje da tržište treba imati ključnu ulogu u oblikovanju ekonomske politike. Naglašavaju se individualne slobode i prava dok se podržavaju tradicionalne društvene vrijednosti uključujući konzervativne stavove o obitelji, braku i sličnim pitanjima. Ističu važnost domoljublja i nacionalnog ponosa, a naglasak stavljaju i na jaku vojnu prisutnost, snažnu nacionalnu sigurnost i očuvanje suvereniteta.

Pojam političke desnice i socijalne države često izaziva napetosti zbog percepcije kako su ta dva koncepta tradicionalno nespojiva (Veselinović, 2016.). Tradicionalna politička desnica povezuje se s ekonomskom slobodom i ograničenom ulogom države, dok je socijalna država često povezana s intervencijom države kako bi se osigurala socijalna pravda i blagostanje. Desničari naglašavaju supsidijarnost odnosno odlučivanje na najnižoj razini, najbližoj građanima čime se smanjuje uloga države (Veselinović, 2016.). Ipak desni političari mogu podržavati državne socijalne programe u kontekstu nacionalne sigurnosti i stabilnosti kao i mjere koje štite obitelj kako bi spriječili društvenu nestabilnost. Bitno je razumjeti da postoje razlike unutar političke desnice, stajališta mogu varirati ovisno o strankama, a podrška socijalnim programima može biti motivirana

pragmatičnim razlozima ili pak željom za popularnosti među biračima (Veselinović, 2016.).

3.1.1 Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) kao najvažnija stranka političke desnice

Hrvatska demokratska zajednica osnovana je 17. lipnja 1989. godine, a njezin prvi predsjednik bio je dr. Franjo Tuđman (HDZ, 2024.a.). Od osnutka HDZ je djelovao kao politička stranka i široki nacionalni pokret za uspostavu samostalne Hrvatske države (Žižić, 2020.). Prvi politički program HDZ-a, kojeg je oblikovao Franjo Tuđman, temeljio se na tri ključna elementa suvremene hrvatske povijesti: starčevićanskoj ideji hrvatskog državnog prava, radićevskom pučkom republikanizmu i tradiciji hrvatske ljevice.

Prema statutu HDZ-a, riječ je o narodnoj i državotvornoj stranci s ciljem promicanja nacionalnih interesa, domoljublja te tradicionalnih, demokršćanskih i humanističkih vrijednosti (HDZ, 2024.b.). Stranka zagovara demokraciju, slobodu, pravnu državu i solidarnost.

HDZ je prvi put preuzeo vlast nakon prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj 1990. godine, kada je Franjo Tuđman postao predsjednik Republike Hrvatske (HDZ, 2024.a.). U ovom razdoblju, HDZ je predvodio proces stjecanja neovisnosti Hrvatske od Jugoslavije, uključujući proglašenje neovisnosti 25. lipnja 1991. i međunarodno priznanje 1992. godine (Perić, 2011.). Tada je najveći izazov za HDZ bio Domovinski rat (1991-1995), koji je uzrokovao velike ljudske gubitke, razaranje infrastrukture i raseljavanje stanovništva (Goldstein, 2015.). HDZ je morao organizirati obranu zemlje i raditi na obnovi nakon rata. Tijekom tog perioda, HDZ je također implementirao ustavne promjene koje su postavile temelje demokratske Hrvatske i uvele predsjednički sustav vlasti (Perić, 2011.). Privatizacija državnih poduzeća, koja je bila sporna i često povezana s korupcijom, dovela je do gospodarske nestabilnosti i nezadovoljstva javnosti (Goldstein, 2015.).

Nakon kratkog razdoblja u opoziciji, HDZ se vratio na vlast 2003. godine pod vodstvom Ive Sanadera (Sanader, 2017.). Sanader je dao ostavku 2009. godine, a premijerka je postala Jadranka Kosor (Večernji list, 2021.). Nova premijerka započela je borbu protiv korupcije koja je uključivala provjere u državnim tvrtkama. Korupcija je bila ozbiljan problem s brojnim skandalima koji su uključivali visoke dužnosnike, uključujući bivšeg premijera Ivu Sanadera, koji je bio optužen i osuđen za korupciju. Tijekom ovog mandata započinje i Globalna financijska kriza koja je imala je teške posljedice za Hrvatsku, uzrokujući recesiju, povećanje nezaposlenosti i gospodarske poteškoće (Goldstein, 2015.).

HDZ se ponovno vratio na vlast 2016. godine pod vodstvom Andreja Plenkovića, koji je imenovan premijerom (Vlada Republike Hrvatske, 2024.b.). U ovom razdoblju, HDZ je nastavio raditi na jačanju pozicije Hrvatske unutar Europske unije, uključujući provedbu EU zakonodavstva i korištenje fondova (Vlada Republike Hrvatske, 2018.). Tijekom ovog mandata, HDZ se također susreće s nezadovoljstvom javnosti zbog ratificiranja Istanbulske konvencije, pojavljuju se oštre kritike premijeru kao i okupljanje prosvjednika (Jutarnji list, 2018.). Iako je konvencija bila korak prema unapređenju ljudskih prava i borbi protiv nasilja nad ženama, naišla je na značajno protivljenje desnih i konzervativnih krugova.

Godine 2020. HDZ uz rekordno nisku izlaznost na izbore ponovno ostvaruje vlast, a Andrej Plenković nastavlja obnašati funkciju premijera (Gong, 2020.). U ovom razdoblju, HDZ se suočavao s krizom izazvanom pandemijom COVID-19, koja je uključivala mjere javnog zdravstva, ekonomske potpore i planove cijepljenja (Vlada Republike Hrvatske, 2021.) Pandemija je donijela i brojne skandale povezane s HDZ-om, optužbe za pogodovanje i korupciju te nelogičnosti izjava vladajućih tek su neki od razloga koji su poljuljali povjerenje građana (Express.24 sata, 2020.)

Na parlamentarnim izborima u travnju 2024. godine HDZ i partneri (HNS, HSLŠ, HSU, HDS i Marijana Petir-nezavisna kandidatkinja) uspješno osvajaju 61 mandat no ipak nedovoljno za većinu u Saboru (Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, 2024.). U svibnju Hrvatska demokratska zajednica potpisuje koalicijski sporazum s

Domovinskim pokretom (Dnevnik.hr, 2024.). Rezultate djelovanja nove Vlade vidjet ćemo u narednim godinama.

3.1.1. Politički program i djelovanje Hrvatske demokratske zajednice

U proteklom mandatu u razdoblju od 2020. do 2024. godine HDZ je svoje politike opisao u političkom programu pod nazivom „Ođvažno za Hrvatsku“ (HDZ, 2024.c.). Program se temeljio na stvaranju ekonomski suverene Hrvatske koja će se temeljiti na pravednosti, jednakosti i društvenoj solidarnosti. Danas je na snazi novi politički program pod nazivom „Za sve izazove“, a osim budućih ciljeva navedena su i postignuća HDZ tijekom posljednjeg mandata koja će u ovom dijelu biti navedena.

Tijekom 2020. godine Hrvatska se suočava s nizom problema koji uključuju COVID pandemiju, razorne potrese te posljedice ruske agresije na Ukrajinu (HDZ, 2024.c.). Pa tako HDZ u svojem programu navodi kako su tijekom svojeg mandata obnovili 12 000 kuća i zgrada koje su oštećene zbog potresa, a isto će nastaviti i u budućem razdoblju. Nadalje započeli su oporavak od energetske, prehrambene i inflatorne krize donošenjem paketa pomoći u iznosu 7,7 milijardi eura koji su bili namijenjeni građanima, gospodarstvu, općinama, gradovima, županijama i nizu drugih javnih ustanova (HDZ, 2024.c.). Svojim mjerama su očuvali 800 tisuća radnih mjesta i likvidnost za 130 tisuća poduzeća i obrta. Inflaciju je obuzdala ograničavanjem cijena osnovnih proizvoda kao i kontroliranjem cijena struje, plina i nafte.

Na području gospodarstva provodio se Nacionalni plan oporavka i otpornosti, a iz EU fondova uplaćeno je 3,67 milijardi eura za nova ulaganje među kojima su i zdravstvo i obrazovanje (HDZ, 2024.c.). U državnoj i javno upravi povećane su plaće u prosjeku za 32% za 245 tisuća zaposlenih dok za državne i javne službenike za 40%. Vladi je cilj bio i osigurati bolju kvalitetu života unapređenjem materijalnog i ekonomskog položaja građana. Stoga navode kako je minimalna plaća povećana sa 331 eura na 672 eura, minimalna mirovina je povećana sa 332 eura na 534 eura (HDZ, 2024.c.).

Umirovljenicima se u nekoliko puta dijelila jednokratna naknada za pomoć. 2023. godinu je obilježila visoka zaposlenost koju pripisuju svojem djelovanju, a u 2024. godini navode rekordan broj osiguranika. Nadalje Vlada je nakon više od 20 godina povećala osnovicu za invalidnine Hrvatskih ratnih vojnih invalida. Roditeljska naknada je povećana tri puta, približno na tisuću eura, dječji doplatok je udvostručen, a osigurani su besplatni školski obroci za sve osnovnoškolce, zajedno s besplatnim prijevozom i udžbenicima (HDZ, 2024.c.). Usvajanjem Zakona o osobnoj asistenciji i Zakona o inkluzivnom dodatku, primanja za 150 tisuća osoba povećana su za 50 do 70%. Porezna rasterećenja omogućila su godišnji povrat poreza na dohodak za više od 180 tisuća mladih, dok je broj mladih zaposlenih na neodređeno porastao za gotovo 60%. Osim toga, značajna sredstva uložena su u izgradnju i obnovu 14 studentskih domova (HDZ, 2024.c.).

Novi politički program „Za sve izazove“ temelji se na ukupno 10 prioriteta koji bi se trebali ostvariti do 2028. godine (HDZ, 2024.c.). U ovom dijelu bit će prikazani prioriteti relevantni za ovaj diplomski rad. Gospodarstvo će promijeniti podizanjem prosječne razvijenosti Hrvatske na najmanje 80% prosjeka Europske unije, a to će ostvariti ulaganjima koja su osigurana iz europskih fondova (HDZ, 2024.c.). Gospodarska transformacija će uključivati podizanje plaće na prosječnih 1 600 eura dok će se kroz aktivne mjere zapošljavanja omogućiti 125.000 novih radnih mjesta. Nastavit će snižavati administrativna i porezna opterećenja za građane i poduzeća te poticati nova ulaganja u državne obveznice i trezorske zapise. Osnovat će se demokratske institucije, promovirati vladavina prava kao i stvarati tolerantno društvo sve s ciljem jednakopravnosti i jednakosti. Sukladno s ovim borit će se protiv korupcije i organiziranog kriminala (HDZ, 2024.c.)

Na području kvalitete života navodi se podizanje prosječne mirovine na 800 eura (HDZ, 2024.c.). Djeca, mladi i obitelji predstavljaju prioritet stoga će se provesti mjere s ciljem pružanja boljih uvjeta svakodnevnog života. Svako dijete u Hrvatskoj imat će osigurano mjesto u vrtiću, dok će jednokratna državna potpora za novorođeno dijete biti udvostručena na 720 eura. Majke će dobiti godinu dana mirovinskog staža za svako rođeno dijete, što će pomoći u snižavanju dobne granice za odlazak u mirovinu i boljem izračunu

mirovine (HDZ, 2024.c.). Osim toga, studentska satnica povećat će se s 5,25 eura na 7,81 eur. Posebna brigada će se voditi i o braniteljima tako što će se očuvati njihov dignitet i društveni položaj. Za osobe s invaliditetom navode kako je potrebno osigurati jednake mogućnosti za sve (HDZ, 2024.c.). Iz ovog programa može se zaključiti kako je oskudniji u odnosu na prethodne, mjere i ciljevi su općeniti, a uveliko manjkaju mjere na području socijalne politike.

3.1.3 Domovinski pokret kao stranka političke desnice u Hrvatskoj

Domovinski pokret je stranka nastala u veljači 2020. godine pod vodstvom Miroslava Škore (Domovinski pokret, 2024.a.). Stranka je osnovana s ciljem posebnog poticanja i zaštite demokratskog sustava Republike Hrvatske, osiguranja jednakosti, sloboda i prava, poticanja gospodarskog i kulturnog razvoja te unapređenja socijalnog blagostanja. Stranka se brzo počela razvijati kao nova desnica na političkoj sceni. Tijekom parlamentarnih izbora 2020. godine, koalicija predvođena Domovinskim pokretom osvaja 16 mandata čime je postala treća najveća stranka u Hrvatskom saboru (Domovinski pokret, 2024.a.). Sljedeći veći uspjeh stranka je ostvarila na lokalnim izborima 2021. godine kada je Ivan Penava osvojio vlast u Vukovaru kao gradonačelnik dok je ostvareno približno 400 vijećničkih mandata širom Hrvatske (Domovinski pokret, 2024.a.). Ista ta godina bila je poprilično turbulentna za Domovinski pokret pri čemu je vrhunac izazvao odlazak Miroslava Škore iz stranke, a Ivan Penava postaje novi predsjednik stranke (Večernji list, 2021.). Na parlamentarnim izborima 2024. godine Domovinski pokret zajedno s partnerima osvaja 14 zastupničkih mandata, a naknadno ulazi u koaliciju s HDZ-om čime nastaje nova Vlada (Dnevnik.hr, 2024.).

Domovinski pokret 2024. godine objavljuje novi politički program koji je nadograđena verzija programa nastalog 2021. godine pod nazivom „Deset domovinskih stupova“ (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Riječ je o programu koji je poprilično opsežan i detaljan te sadrži niz ciljeva i mjera na području socijalne politike koje žele

ostvariti. Program započinje s područjem demografije gdje se navodi kako je cilj stranke unaprjeđenje nataliteta, smanjenje iseljavanja i gubljenja stanovništva, uvođenje pronatalitetnih mjera kao i omogućavanje uvjeta za povratak hrvatskih iseljenika (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Poreznim olakšicama za novosklopljene brakove u periodu od godine dana će se poticati sklapanje brakova, a porezne olakšice bi trebale imati i obitelji razmjerno s brojem djece. Domovinski pokret predlaže zalaganje najmanje 4% BDP-a u pronatalitetne mjere, a neke od njih su financijska potpora za svako dijete i naknade koje stimuliraju majčin odgoj i kućni posao do djetetovog polaska u školu, provođenje kontinuiranih financijskih poticaja za prirast društva ali i stvaranje okruženja koje će biti sigurno za rast i razvoj djeteta. Nastavno na demografiju Domovinski pokret navodi i važnost stambenih politika (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Domovinski pokret želi stvoriti okruženje u koje će se hrvatski iseljenici moći vratiti kako bi osnivali obitelji. Osigurat će im se jednokratna pomoć koja bi trebala pokriti sve troškove preseljenja, a bit će i oslobođeni poreznih obaveza u periodu od 10 godina nakon preseljenja. Nadalje potiče se gradove i općine da uz financijski poticaj države ulažu u gradnju i podaju stanova po realnim cijenama za mlade dok bi najam bi trebao biti cjenovno prihvatljiv i siguran. Navodi se i problematika male naseljenost ruralnih mjesta kao i manjak usluga i infrastruktura na otocima, ovakva područja potrebno je učiniti dostupnima i obogatiti ih svim potrebnim uslugama (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.).

Domovinski pokret veliki naglasak stavlja na poštivanje ljudskih prava a ponajviše na zaštitu djece i obitelji koja uključuje uklanjanje rodne ideologije (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Riječ je o temi zbog koje se stranka često nalazi u pozornosti medija i šire javnosti. Pa je tako vijest o mogućem uvođenju rodni studija na Filozofskom fakultetu uzrokovala žustro protivljenje od strane Domovinskog pokreta (HRT, 2024.). Ne žele promidžbu promjene spola, uvođenje učenja o rodni ideologijama u školama kao i njezino širenje u različitim sferama života (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Žele zabranu udomljavanja i posvajanja djece od strane homoseksualnih parova. Stranka se čvrsto zalaže za zaštitu života od začeca, deratifikaciju

Istanbulske konvencije te potrebu za roditeljskim pristankom i uključivanjem u delikatna pitanja. S druge strane navodi se povećavanje smještajnih kapaciteta za trudnice i mlade majke kao i promjene zakona s ciljem jednostavnijeg posvojenja djece (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Kada su u pitanju ranjive skupine u društvu Domovinski pokret se u političkom programu skromno osvrće na beskućnike, bolesne i potrebite navodeći otvaranje više hospicija i stacionara za teško bolesne osobe, primjene veće brige za beskućnike i omogućavanje smještaja za osobe starije životne dobi. Nešto više se osvrće na potrebe osoba s invaliditetom. Potrebno je provoditi edukacije o inkluzivnom obrazovanju za učitelje i osigurati pristupačnost školskih objekata (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Također, potrebno je dodatno poticati poslodavce na zapošljavanje osoba s invaliditetom te prilagoditi radna mjesta njihovim potrebama. Pristupačne zdravstvene usluge, naprednija medicinska opremu i kulturni događaji za osobe s invaliditetom trebaju postati standard. Osobe trebaju aktivno sudjelovati u donošenju odluka koje ih se tiču uz osiguranje pristupačnih informacija, komunikacije, a prepoznaje se i potreba za funkcionalnim javnim toaletima posebice u državnim institucijama. Skupina koja je zasigurno u centru pozornosti ove stranke su hrvatski branitelji (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Potrebno je unaprijediti zdravstvenu skrb za branitelje s ciljem prevencije preranih bolesti i smrtnosti i uz osiguranje adekvatne palijativne skrbi. S obzirom na to da specijalizirani veteranski centri i bolnice nisu ispunili očekivanja, bitno je uložiti napore u poboljšanje kvalitete terapija i usluga u tim ustanovama kako bi se postigla veća učinkovitost. Također, potrebne su izmjene i dopune Zakona o hrvatskim braniteljima i članovima njihovih obitelji kako bi ga učinile sveobuhvatnijim i pravednijim, osiguravajući da svaki branitelj i član njegove obitelji dobije potrebnu podršku.

Domovinski pokret sektor zdravstva percipira kao pun nedostataka zbog kojih je potrebna sveobuhvatna reforma (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Prvi subspecijalistički pregled trebao bi biti obavljen u roku od 1-2 tjedna, a ne se odgađati mjesecima ili godinama. Sekundarna razina zdravstvene skrbi mora učinkovito podržavati primarnu, provoditi potrebne pretrage bez ponavljanja i osigurati dostupnost pregleda bez

dugih lista čekanja. Žele završetak gradnje bolnice u Novom Zagrebu. Privatni zdravstveni sektor treba se razvijati kao dopuna javnom zdravstvu, uz strogo razdvajanje kako bi se izbjegli sukobi interesa. Stručnjacima u javnim ustanovama treba omogućiti plaćeni prekovremeni rad, ali ne i paralelan rad u privatnim poliklinikama (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Privatni sektor mora sudjelovati u obrazovanju zdravstvenih kadrova. Zahtijeva se ukidanje monopola HZZO-a na osnovno osiguranje i unapređenje sustava socijalne skrbi, posebno za djecu s teškim i rijetkim bolestima te starije osobe. Dugoročni cilj je povećati odgovornost građana za vlastito zdravlje kroz kontinuiranu edukaciju i podizanje svijesti o važnosti očuvanja javnog zdravstvenog sustava. Nadalje potiče se veća kontrola uporabe nikotina, alkohola i igara na sreću kod maloljetnika, povećavanje cijena alkohola i cigareta te osigurati sredstva za borbu protiv droga (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.).

Kada je pitanje obrazovanja Domovinski pokret naglašava potrebu za većim ulaganjima u obrazovne kapacitete, osiguravanje subvencija za jaslički i vrtički smještaj s time da bi za svako treće i četvrto dijete trebalo imati besplatni smještaj (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Školsko obrazovanje bi trebalo započeti u dobi od 6 godina te bi s organizirao cjelodnevni program u koji bi bila uključena prehrana i sportske aktivnosti. Nastavni program bi se trebao rasteretiti na najviše 6 sati dnevno najviše 3 dana u tjednu za učenike viših razreda. nadalje traži se revizija školskih udžbenika i nastavnih predmeta. Po pitanju visokog obrazovanja neki od ciljeva su ukloniti utjecaj političkih struktura u obrazovanju i znanosti, povećati ulaganja u visoko obrazovanje i istraživanja, unaprijediti studentski standard i oblike stipendiranja, povećanje studentske satnice za rad preko student servisa, izgradnja studentskih domova i uvođenje besplatnog javnog prijevoza u mjestu studiranja (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.).

Gospodarske mjere i porezna politika Domovinskog pokreta fokusirane su na poticanje ekonomskog rasta, stvaranje novih radnih mjesta, povećanje plaća i mirovina, te unapređenje životnog standarda (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Povećanjem osobnih dobitaka na najmanje 700 eura i podizanjem praga za ulazak u sustav

PDV-a na 60.000 eura, potaknut će se rast proizvodnih i uslužnih djelatnosti, dok će se smanjiti porezna opterećenja za male poduzetnike i visokokvalificiranu radnu snagu. Domovinski pokret se protivi uvođenju poreza na nekretnine i nasljedstvo te se protivi svim dodatnim poreznim nametima za građane i tvrtke (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Umjesto toga, predlaže mjere koje će potaknuti dugoročni najam neiskorištenih nekretnina, što bi olakšalo pristup nekretninama, posebno mladim obiteljima kojima su nekretnine postale nepriuštive. Planira se ukinuti paušalno oporezivanje za iznajmljivače apartmana, osim za turističke aktivnosti, te uvesti stopu oporezivanja od 10% za dugoročni najam (Politički program Domovinskog pokreta, 2024.). Iz svega navedenog može se zaključiti kako program obuhvaća ciljeve i mjere koje se podudaraju sa stavovima političke desnice.

3.2. Politička ljevica

Politika ljevice obuhvaća širok spektar političkih stavova, ideologija i stranaka koje dijele zajedničke karakteristike (Sekulić, 2016.). Ove karakteristike uključuju naglasak na socijalnoj pravdi, jednakosti, intervencionizmu države u ekonomiji, zaštiti radničkih prava, pažnji prema manjinama te pitanjima okoliša. Unutar političke ljevice postoje različite struje i nijanse, uključujući socijaldemokraciju, marksizam, feministički aktivizam, ekološke pokrete i druge (Sekulić, 2016.). Ova raznolikost doprinosi bogatstvu političkog spektra ljevice, nudeći različite perspektive i pristupe rješavanju društvenih izazova.

Ljevica naglašava potrebu za stvaranjem pravednog društva čime se uključuje i borba protiv socijalnih nejednakosti, diskriminacije i isključenosti (Veselinović, 2016.). Potiče multikulturalizam i priznavanje prava različitih skupina društva. Podržava prava radnika, sindikalno organiziranje i pregovaranje s ciljem boljih radnih uvjeta. Politika ljevice zagovara univerzalni pristup uslugama kao što su obrazovanje i zdravstvena skrb za koje smatraju kako su osnovna prava koja bi trebala biti dostupna svima. Ljevica također

pozornost pridaje okolišnoj održivosti podržavajući zelene politike. Za razliku od desnice ljevica vjeruje u intervencijsku ulogu države kako bi spriječila ili umanjila socijalne i ekonomske nejednakosti (Sekulić, 2016.). Cilj joj je ostvarenje socijalne pravde, jednakosti i pravednosti u raspodjeli resursa. Ljevica zagovara različite socijalne programe usmjerene prema pomoći najsiromašnijima (Veselinović, 2016.). Nastoji osigurati jednake uvjete za sve kako bi se poboljšala sveukupna dobrobit građana.

3.2.1 Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP) kao najvažnija stranka političke ljevice u Hrvatskoj

Počeci Socijaldemokratske partije Hrvatske započinju 1989. godine kada je Ivica Račan izabran za predsjednika Saveza Komunisti Hrvatske (SDP, 2024.a.). Račan 23. siječnja 1990. godine predvodi hrvatsko izaslanstvo Saveza komunista na kongresu u Beogradu gdje se suprotstavlja Slobodanu Miloševiću, a zatim napušta kongres. Iste godine Račan raspisuje prve višestranačke, demokratske izbore, iste godine mijenja ime Saveza Komunisti Hrvatske u Stranku demokratskih promjena, a 1991. godine stranka dobiva naziv koji nosi i danas odnosno Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP, 2024.a.). Neka od načela kojima se stranka vodi su dosljednost socijaldemokratskim vrijednosti i politička vjerodostojnost (SDP, 2024.b.) Današnji predsjednik stranke je Peđa Grbin (SDP, 2024.c.).

SDP svoj mandat kao Vlada započinje 2000. godine tijekom parlamentarnih izbora kada osvaja u koaliciji sa HSLS-om većinu zastupničkih mjesta u Zastupničkom domu Hrvatskog državnog sabora, a Ivica Račan postaje predsjednik Vlade Republike Hrvatske (SDP, 2024.a.). Tijekom ovog razdoblja uveden je parlamentarni sustav umjesto polupredsjedničkog, a Vlada je sklopila sporazum s MMF-om. Nadalje vlada je pokrenula gospodarski rast, započela gradnju autoceste Zagreb-Split, potpisala sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Europskoj Uniji te ujedno predala zahtjev za članstvom u

Europskoj uniji (Vlada Republike Hrvatske, 2024.b.). Nakon dužeg razdoblja u oporbi SDP stvara koaliciju sa HNS-om, IDS-om i HSU-om pod nazivom Kukuriku koalicija. Zajedno izlaze na izbore 2011. godine i osvajaju 80 mandata u parlamentu čime postaju nova Vlada, Zoran Milanović postaje predsjednikom Vlade (IUS-INFO, 2011.). Tijekom ove Vlade kao najveći uspjeh izdvaja se postanak Hrvatske članicom Europske unije (Vlada Republike Hrvatske, 2015.). Na parlamentarne izbore 2024. godine SDP izlazi na izbore u koaliciji pod nazivom Rijeke pravde (HSS, Centar, GLAS, Dalija Orešković i ljudi s imenom i prezimenom, Narodna stranka-Reformisti, Bojan Glavašević-nezavisni kandidat) pri čemu osvaja 42 saborska mandata (Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, 2024.).

3.2.2 Politički program i djelovanje Socijaldemokratske partije Hrvatske

Na mrežnoj stranici SDP-a stranka navodi svoje uspjehe tijekom posljednjeg mandata. U razdoblju od 2011. do 2015. godine Socijaldemokratska partija Hrvatske je postigla niz pozitivnih politika koje su dovele do socijalnih promjena. Vlada predvođena SDP-om je pokrenula najveću obrazovnu reformu čiji je cilj bio osigurati suvremeno, moderno obrazovanje sa inovativnim metodama učenja koje bi mladima trebale osigurati veće uspjehe u budućnosti (SDP, 2024.c.). Omogućili su besplatno studiranje redovnim studentima i povećali sredstva za studente slabijeg socioekonomskog stanja. Subvencionirali su troškove javnog prijevoza srednjoškolicima. Kako bi učenici iz udaljenih i slabo prometno povezanih mjesta mogli jednako sudjelovati u obrazovanu kao odraslih ulagalo se u razvoj međumjesnog prijevoza. Također su započeli program zapošljavanja za nešto više od 450 mladih znanstvenika (SDP, 2024.c.).

Na području zapošljavanja proširila je mjere aktivne politike zapošljavanja i na privatni sektor, koje su prije bile dostupne samo u javnom sektoru kako bi se mladima olakšao ulazak na tržište rada (SDP, 2024.c.). Stopa nezaposlenosti mladih smanjena je za 8 posto, a oslobađanje poslodavaca od dijela doprinosa za mlade zaposlene na neodređeno je

odmah donijelo rezultate te je u tom razdoblju, više od 80 tisuća mladih dobilo stalno zaposlenje. Uvedena je i mjera stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa, kroz koju je tijekom 3 godine prošlo 77 tisuća mladih, a više od 60 posto njih se zaposlilo u roku od 12 mjeseci nakon završetka programa. Nastavno na zapošljavanje SDP navodi kako je tijekom njihovog mandata stopa nezaposlenost bila među najnižim s preko 80.000 zaposlenih (SDP, 2024.c.). Prosječna mirovina je povećana za 4%. Također provedena je borba protiv korupcije kao i unaprjeđivanje poreznog sustava. Mjerom otpisa duga i odgodom ovrha pokušali su pružiti novi početak građanima s velikim dugovima (SDP, 2024.c.). Ova privremena i jednokratna mjera obuhvatila je oko 60 tisuća socijalno najugroženijih i prezaduženih osoba, uključujući umirovljenike, nezaposlene, osobe s niskim primanjima i osobe s invaliditetom. Na području zdravstva navodi se kako su reforme dovedene tijekom njihovog mandata najveće promjene u posljednja dva desetljeća (SDP, 2024.c.). Pokrenut je "Program plus" kako bi se riješio problem dugih lista čekanja koji je ujedno jedan od glavnih izazova u hrvatskom zdravstvu. Ova reforma omogućila je obradu više od 70 000 pacijenata s lista čekanja, dok je prosječno vrijeme čekanja u bolnicama smanjeno za preko 25% u odnosu na prethodnu godinu. Uveden je i "Program 72 sata" koji je pomogao najteže oboljelim pacijentima od malignih bolesti, jamčeći početak liječenja u roku od 72 sata od postavljanja dijagnoze (SDP, 2024.c.).

SDP posljednji politički program pod nazivom Rijeke pravde donosi netom prije izbora 2024. godine (SDP, 2024.d.). Program započinje s ciljem osiguravanja da demokratske institucije budu odgovorne te da se prava svih građana poštuju i štite bez obzira na rasu, spol, nacionalnost, vjeru ili seksualnu orijentaciju. Smatraju i kako bi uvođenje građanskog odgoja u obrazovni sustav također doprinijelo ovom cilju (SDP, 2024.d.). Na području obrazovanja žele omogućiti jednak pristup svima. Također predlažu vanjsko vrednovanje od prvog razreda osnovne škole do mature, jačanje kapaciteta škola, modernizaciju kurikuluma i produljenje osnovnog obrazovanja na najmanje devet godina. Planiraju uvođenje jednosmjenskog rada u školama i osiguranje stanova za deficitarne stručne kadrove. Njihov plan za vrtiće uključuje osiguranje besplatnog pristupa za sve uz povećanje broja dostupnih mjesta kako bi svako dijete imalo priliku za ranu i predškolsku

edukaciju (SDP, 2024.d.). Potiče se uklanjanje financijskih prepreka koje roditeljima otežavaju pristup kvalitetnom obrazovanju njihove djece i postavljanje pravednih kriterija za upis u vrtiće. Naglašavaju važnost kvalitetnog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i provođenje rane identifikacije razvojnih potreba djece te pružanje odgovarajuće podrške. U programu se navodi i dječji doplatok koji bi trebala imati sva djeca (SDP, 2024.d.). Također navodi se i važnost očeve uloge u razvoju djeteta stoga se predlaže produženje očinskog dopusta na 20 radnih dana za jedno i 25 za drugo i svako sljedeće dijete.

U području zdravstva, prioritet je smanjenje lista čekanja na medicinske pretrage i postupke, s ciljem njihovog dovođenja na medicinski prihvatljivu razinu (SDP, 2024.d.). Posebnu pažnju posvećuju unapređenju zdravstvene skrbi za djecu s teškoćama u razvoju, osobe s invaliditetom, duševnim smetnjama te rijetkim i nasljednim bolestima. Zalažu se za jednako liječenje svih građana, bez obzira na dob, spol, nacionalnost ili seksualnu orijentaciju. Planiraju jačanje usluga u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, posebno u domovima zdravlja. Njihov cilj je smanjiti diskriminaciju u zdravstvu, posebno prema ženama, LGBTQIA+ osobama, osobama s invaliditetom i duševnim smetnjama. Također planiraju pojačati psihološku podršku oboljelima od teških bolesti i unaprijediti reproduktivno zdravlje proširujući prava na medicinski potpomognutu oplodnju i očuvanje prava žena na prekid neželjene trudnoće (SDP, 2024.d.).

U stambenoj politici cilj je osigurati dostupnost priuštivih stanova, poticanje veće stambene mobilnosti i osiguravanje sigurnosti i zaštite i najmoprimaca i najmodavaca (SDP, 2024.d.). Planiraju poticanje javnoprivatnog partnerstva u izgradnji stanova, promicanje socijalne uključenosti i revitalizaciju napuštenih objekata. Također predlažu modele stanovanja koji će biti prihvatljivi mladima. Politika prema umirovljenicima usmjerena je na osiguranje dostojanstvenog života, podizanje standarda i ekonomske sigurnosti, ali i smanjenje nejednakosti u društvu (SDP, 2024.d.). Prosječnu starosnu mirovinu žele povećati na 750 eura, a cilj je i postizanje stabilnosti mirovinskog sustava. Planiraju se promjene u formuli usklađivanja mirovina, uvođenje trajnog dodatka te postupno povećanje mirovina. U području institucionalne skrbi za starije osobe, planiraju

osigurati adekvatan broj mjesta u domovima za starije i nemoćne, ukloniti financijske prepreke za pristup domovima i povećati kvalitetu socijalne skrbi (SDP, 2024.d.). Navodi se kako je potrebno proširenje prava na kućnu njegu i prilagoditi zakone kako bi bili usklađeni s novim društvenim potrebama. Ojačavanjem mreže hospicija za palijativne bolesnike, osigurat će se odgovarajuću skrb izvan kućnog okruženja ili staračkih domova. U planu je također uvođenje sustava kućne njege i programa poludnevnog boravka u gerontološkim centrima. Također se posebno zalažu za zaštitu starijih osoba od financijskih prijevara i zlouporaba te osiguranje njihove socijalne i ekonomske sigurnosti (SDP, 2024.d.).

Za djecu bez odgovarajuće skrbi, cilj je osigurati adekvatan smještaj i unaprijediti proces posvojenja, posebno za djecu starije dobi (SDP, 2024.d.). Također, planiraju promicanje udomiteljstva i izjednačavanje prava istospolnih parova u postupcima usvajanja i udomljavanja. Kada su u pitanju osobe s invaliditetom cilj im je osigurati ravnopravno zapošljavanje i uključivanje u društvo, uz zakonsko definiranje radnih asistenata i prilagodbu radnih mjesta. Za žrtve nasilja, planiraju osigurati sveobuhvatnu podršku i zaštitu, uključujući savjetovanje, medicinsku pomoć, pravnu podršku i sigurna skloništa (SDP, 2024.d.). Naglašavaju važnost preventivnih programa i edukacije o nasilju. U programu se navode i veterani kao ranjiva grupa stoga je cilj otvaranje dovoljno veteranskih centara kako bi im se pružila potrebna skrb. Kada su u pitanju mladi cilj je kreirati sveobuhvatnu nacionalnu politiku koja će se baviti različitim aspektima života mladih, od stanovanja do obrazovanja i zapošljavanja. Poseban naglasak stavit će na digitalizaciju javnih usluga i alata koje mladi često koriste, osobito u obrazovnom sektoru, te će poticati razvoj odgovarajuće digitalne infrastrukture, uključujući 5G mrežu. Značajnija sredstva usmjerit će prema ubrzanju zelene tranzicije s fokusom na razvoj održive mobilnosti među mladima, korištenje obnovljivih izvora energije, smanjenje energetske siromaštva i decentralizaciju energije (SDP, 2024.d.). Kao nedostatak u programu može se navesti manjak ciljeva na području sustava socijalne skrbi.

3.2.3 Možemo! kao stranka političke ljevice u Hrvatskoj

Politička stranka Možemo! osnovana je 2019. godine u Zagrebu, a na osnivačkoj skupštini odlučeno je da stranka neće imati predsjedništvo, već su izabrani koordinatori Sandra Benčić i Teodor Celakoski. Na parlamentarnim izborima 2020. godine, Možemo! je nastupilo u zeleno-lijevoj koaliciji s Novom ljevicom, Radničkom frontom i Bojanom Glavaševićem, osvojivši 7 mandata u Hrvatskom saboru. Svoj sljedeći uspjeh stranka bilježi 2021. godine kada je Tomislav Tomašević izabran za gradonačelnika Zagreba na kao kandidat koalicije Možemo! - Zagreb je naš! - Nova ljevica - Zelena alternativa ORaH - Za grad (Grad Zagreb, 2021.). Na izborima 2024. godine stranka je ponovno ostvarila uspjeh, povećavši broj mandata na 10 (Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, 2024.). Trenutno su koordinatori stranke Sandra Benčić i Tomislav Tomašević (Možemo!, 2024.a.). Stranka svoje djelovanje temelji na poštenju, transparentnosti, solidarnosti i posvećenosti javnom interesu (Možemo!, 2024.b.).

Razvojna politika stranke usmjerena je na dostojanstvene plaće i sigurna radna mjesta (Možemo!, 2024.c.). Povećat će se plaće u javnom sektoru te osigurati jednaka plaća za jednak rad. Smanjit će se nesigurni oblici rada, poticati platformski rad i pojačati inspekcijski nadzor. Nadalje jačat će se uloga radničkih predstavnika, ali i uloga Gospodarsko-socijalnog vijeća. Rješavanje problema iseljavanja i nedostatka radnika temeljit će se na poboljšanju kvalitete života, obrazovanja i radnih uvjeta, uz aktivnu migracijsku politiku i prilagodbu obrazovanja potrebama tržišta rada (Možemo!, 2024.c.). Poticat će se bolje usklađivanje privatnog i poslovnog života, fleksibilnije radno vrijeme, te uvođenje četverodnevno radnog tjedna. Porezne politike će uključivati povećavanje poreza na duhan, bezalkoholna pića s dodanim šećerom i visoko procesirane prehrambene proizvode kao i uvođenje stope poreza od 30% na dobitke od igara na sreću i povećavanje mjesečne i godišnje naknade organizatorima igara na sreću (Možemo!, 2024.c.). Planira se uvesti porez na višak nekretninskog bogatstva za vlasnike treće i svake daljnje nekretnine kao i dodatni porez na dobit, posebice u trgovinskom i financijskom sektoru.

Kada je u pitanju socijalna skrb sustav će se reformirati (Možemo!, 2024.c.). Glavna promjena će biti vraćanje autonomije centrima za socijalnu skrb. Poboľšat će se uvjeti rada za zaposlene u sustavu, a povećat će se dostupnost usluga. Socijalne naknade prilagodit će se troškovima života i proširiti na ugrožene skupine, a korisnici će biti uključeni u proces donošenja odluka. Osobe s invaliditetom će se podržavati kroz proces obrazovanja i rada te će se također raditi na pristupačnosti javnim objektima kao i prilagodbi stanova (Možemo!, 2024.c.). Stranka Možemo! u svojem političkom programu navodi i prava žena i LGBTQIA+ osoba. Navodi se potreba za boljom zdravstvenom zaštitom žena koja uključuje besplatne usluge vezane uz reproduktivno zdravlje, dostupnost medicinski pomognute oplodnje i besplatan pobačaj. Osigurat će se zaštita i podrška žrtvama nasilja kao i terapijski program za počinitelje nasilja, a uspostaviti će se i dodatna skloništa i krizni centri (Možemo!, 2024.c.). Nadalje izjednačit će se prava LGBTQIA+ osoba tako što će se poboľšati obiteljski zakon.

Posebnu pozornost u programu dobivaju mladi koji su prepoznati kao skupina u koju se treba ulagati (Možemo!, 2024.c.). Pa tako neki od ciljeva su program priuštivog stanovanja, veća briga za mentalno zdravlje mladih, smanjivanje troškova studiranja i proširenje studentskih smještajnih kapaciteta, poboľšanje radnih uvjeta studentskog rada i osiguravanje radničkih prava, a studentski rad bi bio uključen i u mirovinski staž. Zatim navodi se i naknada u razdoblju od 3 mjeseca nakon završetka studija, ali i vaučeri kao poklon za 18. rođendan za pohađanje sportskih i kulturnih sadržaja (Možemo!, 2024.). Nastavno uz mlade slijedi i sustav obrazovanja za koji Možemo! kaže kako nije adekvatan, nedostupan svima i traži modernizaciju i promjene. Neki od ciljeva su uvođenje novih modela vrednovanja kao i uvođenje građanskog odgoja, stvaranje kurikuluma zdravlja i socijalnog razvoja, osigurati dostupnost i veću priuštivost predškolskog obrazovanja, povećati dostupnost stručne pomoći u školama i poboľšati podršku učenicima iz nepovoljnih skupina i pomoćnicima u nastavi (Možemo!, 2024.). Kada je u pitanju visoko obrazovanje naglasak je na reorganizaciji sustava i ulaganju u infrastrukturu, opremu i digitalizaciju. Povećat će se transparentnost i odgovornost, a osnivat će se uredi za

pravičnost i uključivost na visokim učilištima. Povećat će se socioekonomske stipendije i stipendije za obrazovanje odraslih (Možemo!, 2024.c.).

Na području mirovinskog sustava povećat će se starosna mirovina, a kako bi se ovo omogućilo mirovine će se godišnje povećavati za 2,5% iznad standardnog usklađivanja (Možemo!, 2024.c.). Također, prilagodit će se uvjeti za dugogodišnje osiguranike žene i pobrinuti se za ranjive skupine s mirovinama po posebnim propisima. Možemo! želi osigurati kvalitetno, održivo i svima dostupno javno zdravstvo što bi značilo novu reformu cijelog sustava (Možemo!, 2024.c.). Primarnu zdravstvenu zaštitu će se ojačati kroz poboljšanje uvjeta rada obiteljskih liječnika, uključujući bolje financijske uvjete, smanjenje administrativnih opterećenja i bolju edukaciju. Nadalje planira se integrirati skrb za mentalno zdravlje u primarnu zdravstvenu zaštitu s posebnim naglaskom na djecu i mlade (Možemo!, 2024.c.). Upravljanje zdravstvenim sustavom poboljšat će se kroz novi model financiranja bolnica temeljen na stvarnim potrebama društva i praćenju ishoda liječenja, a revidirat će se model specijalizacija i uvesti transparentnost u odnosima s farmaceutskim tvrtkama. Stranka u svojem političkom programu navodi i probleme stambene politike pa tako se navode loši najamni odnosi, porast cijene kvadrata, mali broj javnih stanova i nedovoljna uloga lokalnih vlasti u konačnici prepoznaje se potreba za promjenom zakonodavnih okvira (Možemo!, 2024.c.). Njihov plan uključuje donošenje novog Zakona o najmu, povećanje javnog stambenog fonda, stvaranje poticajnog okvira za neprofitnu gradnju te osnaživanje lokalnih vlasti.

3.3 Politički centar

Politički centar predstavlja područje u političkom spektru koje se nalazi između političke desnice i političke ljevice (Giddens, 1998.). Pristaše političkog centra zauzimaju umjerenija stajališta s ciljem izbjegavanja ekstremnih pozicija. Zalažu se za kompromis kako bi postigli ravnotežu između različitih političkih vrijednosti i prioriteta. Politički centar možemo podijeliti na radikalni centar, desni centar i lijevi centar (Giddens, 1998.). Radikalni centar obuhvaća ideologije i pokrete koji u potpunosti odbacuju ideje desnice i

ljevice. Desni centar obuhvaća ideologije i pokrete koji iako temeljno pripadaju desnoj političkoj orijentaciji, djelomično se smještaju u politički centar u ostvarivanju svojih ciljeva. Desni centar nastoji pronaći kompromis između konzervativnih i liberalnih ideologija odnosno teži za očuvanjem tradicionalnih vrijednosti, ali istovremeno prihvaća potrebu za određenim stupnjem društvene promjene. Lijevi centar s druge strane obuhvaća ideologije i pokrete koji iako temeljno pripadaju ljevici djelomično integriraju centrističke elemente. Nastoji pronaći kompromis između socijalističkih i liberalnih ideja, nastojeći podržati socijalnu pravednost, jednakost i individualne slobode.

Kao što je već navedeno politika centra zastupa umjerena stajališta i teži balansiranju između konzervativnih i progresivnih ideja. Problemima se pristupa na pragmatičan način, fokusirajući se na rješenja koju su realno ostvariva (Giddens, 1998.). Promiče dijalog i suradnju među različitim akterima, a centristi su često fleksibilni u pristupu različitim pitanjima. Politika centra obično podržava umjereno regulirano tržište. Priznaje važnost slobodnog poduzetništva i tržišne konkurencije, a također prepoznaje potrebu za određenom razinom regulacije kako bi se spriječile zloupotrebe i osigurala pravednost (Giddens, 1998.). Centrizam naglašava održavanje društvene stabilnosti kroz uravnotežen pristup politikama. Socijalna država može igrati ključnu ulogu u pružanju sigurnosne mreže građanima, čime se smanjuje socijalna napetost i nejednakost.

3.3.1 Hrvatska narodna stranka (HNS) kao stranka političkog centra u Hrvatskoj

Hrvatska narodna stranka je suvremena stranka s identitetom liberalne demokracije, osnovana 1990. godine s ciljevima stvaranja otvorene, tolerantne, građanske i gospodarski snažne Hrvatske, gdje svatko ima priliku ostvariti svoje potencijale (HNS, 2024.a.). Stranka se zalaže za dijalog, kompromis i suradnju. Utemeljiteljica stranke je Savka Dabčević-Kučar dok je trenutni predsjednik vlade Mirko Korotaj (HNS, 2024.a.).

Godine 2000. vodstvo Hrvatske narodne stranke preuzela je sveučilišna profesorica Vesna Pusić, pod sloganom "Nova generacija hrvatske politike", iste godine održani su predsjednički izbori na kojima je kandidat HNS-a, Stjepan Mesić, izabran za predsjednika Republike Hrvatske, čime je zemlja dobila svog prvog demokratski izabranog predsjednika (HNS, 2016.). Na parlamentarnim izborima 2007. godine, HNS je proveo uspješnu kampanju koja je bila inovacija u hrvatskoj političkoj sceni, a koja im je tada učvrstila poziciju treće najjače stranke u Hrvatskoj. Na izbore 2011. godine, HNS je izašao u koaliciji sa SDP-om, IDS-om i HSU-om, osiguravši četverogodišnji mandat u Vladi (HNS, 2016.). U novoj Vladi HNS je imao četiri ministra: prvu potpredsjednicu Vlade i ministricu vanjskih i europskih poslova Vesnu Pusić, ministra gospodarstva Ivana Vrdoljaka, ministricu kulture Andreu Zlatar Violačić te ministricu graditeljstva i prostornog uređenja Anku Mrak-Taritaš. U Hrvatskom saboru HNS je imao klub od 11 zastupnika predvođenih Miloradom Batinićem. Značajan uspjeh stranke je ostvarila i na lokalnim izborima u svibnju 2013. godine, osvojivši 106 mandata u izvršnoj vlasti (HNS, 2016.). Na posljednjim izborima, HNS je sudjelovao u koaliciji s HDZ-om i njihovim partnerima, čime je postao dio nove Vlade (Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, 2024.).

Politički program Hrvatske narodne stranke sastoji se od 8 prioriteta područja (HNS, 2024.b.). HNS aktivno potiče programe s ciljem poboljšanja socioekonomskog i društvenog položaja žena, ovo uključuje unapređenje normativnog okvira radi smanjenja rodne neravnopravnosti, zakonsko utvrđivanje obveze poštivanja rodne jednakosti pri zapošljavanju, političke odluke za osiguranje zastupljenosti žena u javnim tijelima te mjere za poticanje rodne ravnopravnosti u obiteljskim odnosima. U skladu s temeljnim ustavnim načelima, HNS naglašava važnost usklađivanja pozitivnih zakona, poput Obiteljskog zakona, kako bi osigurali jednakost i prava, uključujući i rodne manjine (HNS, 2024.b.). Također, potiču otvorenost i solidarnost društva prema imigrantima, promičući njihovu potpunu adaptaciju i integraciju. Kada je u pitanju obitelj kao zajednica, zagovaraju važnost privatnosti i slobode pojedinca u planiranju obitelji kao i liberalizaciju normativnog okvira za potpomognutu oplodnju i usvajanje djece na način

da su ova prava dostupna svima. Vezano uz slobodu odlučivanja navodi se i potreba za zakonskim uređenjem pitanja eutanazije kao pravo izbora dostojanstvene smrti (HNS, 2024.b.). U području invaliditeta, HNS zagovara ujednačavanje prava i primanja osoba s invaliditetom te sustav poticaja za njihovo zapošljavanje i prekvalifikaciju. Također, naglašavaju potrebu za jednakim pristupom kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti za sve građane kao i određivanjem univerzalnih paketa zdravstvenih usluga.

Što se tiče obrazovanja, HNS se zalaže za jednak pristup od predškolskog do sveučilišnog obrazovanja, te depolitizaciju obrazovnog sustava (HNS, 2024.b.). Također ističu potrebu za uvođenjem obrazovanja za kulturu poduzetništva kako bi se modernizirali strukovni programi i povećala zapošljivost mladih. Zagovara se i izmjena postojećeg Zakona o radu kako bi se omogućila fleksibilizacija radnog vremena i radnih odnosa sa svrhom uspostavljanja boljeg radnog tržišta. U gospodarstvu, HNS podržava dinamično tržišno gospodarstvo koje poštuje ustavno pravo na rad, s naglaskom na zaštiti prava radnika (HNS, 2024.b.). Također, smatraju da porezna reforma treba rezultirati rasterećenjem cijene rada i poticanjem investicija radi novog zapošljavanja. Politički program HNS nije opsežan te mu zasigurno nedostaju konkretnije socijalne politike.

3.3.2 Hrvatsko socijalno-liberalna stranka(HSLS) kao stranka političkog centra u Hrvatskoj

HSLS je utemeljen 1989. godine pod nazivom Hrvatski socijalno liberalni savez, predstavljajući prvu demokratsku stranku osnovanu u Hrvatskoj tijekom komunističkog režima (HSLS, 2024.a.). Inicijalni predsjednik Stranke bio je Slavko Goldstein, a trenutni predsjednik stranke je Dario Hrebak. Na prvim demokratskim izborima 1990. godine, HSLS je postao parlamentarna stranka kao dio Koalicije narodnog sporazuma dok je na izborima 1992. godine i 1993. godine nastupio samostalno i postao vodeća oporbena snaga (HSLS, 2024.a.). U siječnju 2000. godine u koaliciji sa SDP-om, HSLS je pobijedio i

zajedno s još četiri stranke formirao Vladu, osiguravši pet ministarskih pozicija i zamjenika premijera. U srpnju 2002. godine HSLŠ izlazi iz vladajuće koalicije i vraća se u oporbu. Godine 2007. koalira s HSS-om, formirajući vladu s HDZ-om, u kojoj ima potpredsjednicu Vlade i četiri državna tajnika (HSLŠ, 2024.a.). Nakon samostalnog nastupa na izborima 2011., HSLŠ ne ulazi u Sabor i postaje izvanparlamentarna stranka, a onda na sljedećim izborima 2015. godine, kao dio Domoljubne koalicije, ponovno ulazi u Sabor i sudjeluje u Vladi s tri pomoćnika ministara (HSLŠ, 2024.a.).

HSLŠ zastupa stajalište kako je pojedinac najveća vrijednost stoga sukladno tome zalaže se za slobodu ljudskih prava, prava naroda na samoodređenje, toleranciju i politički dijalog kao i za ekonomske slobode (Temeljna načela Hrvatske socijalno-liberalne stranke, 2024.). U svojem programu stranka navodi 6 glavnih javnih politika (HSLŠ, 2024.b.). HSLŠ navodi kako im je cilj postići stopu zaposlenosti od najmanje 70% uzimajući u obzir strukturne i društvene probleme na tržištu rada (HSLŠ, 2024.b.). Za radno zakonodavstvo zagovaraju jednostavnije pristupe, poput modela fleksigurnosti. Naknade nezaposlenima bit će prilagođene troškovima života posebice obiteljima uz uvjet aktivnog traženja posla i stroge kontrole korištenja naknada te sudjelovanja u programima prekvalifikacije (HSLŠ, 2024.b.). Također navode rad na sprječavanju mobinga na radnom mjestu i zaštiti osoba s posebnim potrebama. Nastavit će s aktivnim mjerama poticanja prekvalifikacija nezaposlenih sukladno potrebama digitalnog tržišta. U okviru mirovinske reforme, cilj je fokusirati se na jačanje dobrovoljne štednje građana, revidiranje i smanjenje povlaštenih mirovina, uz zadržavanje penalizacije privremenih umirovljenja (HSLŠ, 2024.b.). Dok se zdravstveni sustav želi poboljšati uz racionalno i stručno upravljanje troškovima javnih bolnica, nabavom lijekova te stvaranjem ravnopravnih i transparentnih uvjeta za konkurenciju između primarnih zdravstvenih osiguranja i bolnica. Povećanjem ulaganja u preventivu smanjit će se troškovi liječenja kao i duge liste čekanja. Predlaže se i poštenije i ravnomjernije oporezivanje dohotka i dobiti, s najboljim rješenjem u obliku flat tax-a od 15%, uz sniženje najviše stope poreza na dohodak i dobit (HSLŠ, 2024.b.). U obrazovanju cilj je nastaviti razvoj dualnog obrazovanja kako bi se osiguralo stjecanje praktičnih vještina. Kurikularna reforma će biti

usmjerena na rasterećenje od nepotrebnih sadržaja te razvoj vještina za digitalno tržište, otvoreno društvo, zdrav život, financijsku pismenost i poduzetništvo (HSLŠ, 2024.b.). U političkom programu HSLŠ-a slična je situacija kao i kod HNS-a odnosno program je skroman te mu nedostaju konkretna područja socijalne politike.

4. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Političke ideologije predstavljaju interese socijalnih grupa na temelju kojih razvijaju svoja uvjerenja i stavove (Veselinović, 2016.). Kako bi razumjeli stavove određenih političkih stranaka potrebno je razumjeti tipologiju ideologija. Najčešća podjela ideologija je na socijaldemokraciju, konzervativizam, liberalizam i demokršćanstvo. Hrvatski politički sustav temelji se na podjeli vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku dok su najvažnija tijela Hrvatski sabor i Vlada Republike Hrvatske (hrvatska.eu, 2024.a.). Prvi višestranački demokratski izbori održani su 1990. godine te su ujedno označili početak nove ere odnosno odmicanje od totalitarnog režima te nastanak demokracije (Pauković, 2008.). U izborima je sudjelovalo nešto više od 34 stranke te su ujedno predstavljeni i prvi politički programi. Politički programi su se u velikoj mjeri bavili pitanjima pravne države i poduzetništva, dok su socijalna politika, obitelj, obrazovanje, zdravstvo i demografija bili manje zastupljeni (Afrić i Ujević, 1990.).

U Hrvatskoj se uglavnom pojavljuju pojmovi političke desnice, političke ljevice i političkog centra u kontekstu političkih stranaka (Veselinović, 2016.). Ponajviše je zastupljena polarizacija na desno i lijevo što možemo zaključiti iz dosadašnjih parlamentarnih izbora odnosno dosadašnje vlasti. Desnica naglasak stavlja na slobodno tržište, individualizam, tradicionalne vrijednosti, jaku nacionalnu sigurnost kao i ograničenu ulogu države, dok ljevica svoje djelovanje orijentira na socijalnoj pravdi, jednakosti, intervencionizmu države u ekonomiji, zaštiti radničkih prava, pažnji prema manjinama te pitanjima okoliša (Veselinović, 2016.). Kao treća strana, centar svoje mjesto pronalazi između desnice i ljevice zalažući se za kompromis između različitih vrijednosti (Giddens, 1998.). Primjeri stranaka koje pripadaju političkoj desnici u Hrvatskoj su Hrvatska demokratska zajednica i Domovinski pokret. Kao lijevo politički orijentirane stranke identificiraju se Socijaldemokratska partija Hrvatske i Možemo! dok su u centru Hrvatska narodna stranka i Hrvatsko socijalno-liberalna stranka.

Analizirajući političke programe može se zaključiti kako gotove sve navedene stranke žele zdravstvenu i mirovinsku reformu. Na ovim područjima pronalaze niz nedostataka kao što su visoki doprinosi zdravstvu, duge liste čekanja, manjak ulaganja u prevenciju i niske mirovine.

Očekuje se porezna reforma s glavnim ciljem smanjenja poreza. Iako postoji konsenzus oko visine poreza, stavovi se značajno razlikuju kada je riječ o porezu na nekretnine, pa je tako desnica protiv uvođenja poreza na nekretnine dok je ljevica za porez na nekretnine.

Kada je riječ o politikama zapošljavanja ciljevi su poprilično apstraktni odnosno većina stranaka navodi kako će smanjiti nezaposlenost no rijetko gdje se navodi kojim konkretnim mjerama će to učiniti. Mjere se većinski svode na naknade za nezaposlene, dok je ulaganje u aktivne mjere zapošljavanja poprilično zanemareno. Svim strankama je cilj povećanje plaće.

Obrazovanje se provlači kao vrlo bitan aspekt te su stavovi poprilično slični što se tiče važnosti poboljšanja kvalitete i dostupnosti obrazovanja. Razlike se pronalaze samo u promjenama kurikuluma, desnica želi vraćanje temeljnih vrijednostima i obitelji u kurikulum dok se ljevica i centar zalažu za modernizaciju i prilagodbu trenutnim društvenim okolnostima.

Sve stranke su prepoznale probleme po pitanju stambene politike pa tako se navode želje za dostupnijim stanovima i priuštivim najmovima, pomoć mladima i mladim obiteljima pri osiguravanju stambenog prostora kao i bolja regulacija tržišta.

Možemo primijetiti kako je socijalna skrb i briga za ranjive skupine pomalo zanemarena kada su u pitanju mjere. Ciljevi i mjere su nedovoljno definirani i uglavnom se svode na financijsku podršku. U političkim programima često je zastupljena reforma sustava socijalne skrbi no rijetko gdje je opisano što bi ona trebala predstavljati, koje su to glavne promjene koje bi se trebale dogoditi te kako bi one uopće bile ostvarive. Naglasak je na

financijskoj pomoći dok o prevenciji nema ni riječi. Beskućnici, osobe starije životne dobi i osobe s invaliditetom se spominju tek u nekoliko rečenica.

Nadalje slična situacija je i s mladima točnije povećanje kvalitete života mladih. Primjerice većina stranaka mlade spominje uglavnom kroz stambene politike, politike zapošljavanja i sustav obrazovanje no i dalje je tu više naglasak na koristi koju država može dobiti od mladih ljudi, no s druge strane kao pozitivan primjer može se navesti stranka Možemo! koja naglasak stavlja na unaprjeđenje života mladih kroz financijsku pomoć, ali i ispunjavanje slobodnog vremena različitim aktivnostima. Nedostatak su i konkretne mjere po pitanju studentskog standarda koje se uglavnom svode na obećanja o povećanju studentske satnice i izgradnju studentskih domova. Gotovo nigdje se ne može pronaći ništa o NEET mladima.

Tema u kojoj vidimo najveće razlike među desnicom, ljevicom i centrom je obitelj i položaj žena u društvu. Desnica više zagovara vraćanje tradicionalnim vrijednostima obitelji i kućanstva pa tako primjerice Domovinski pokret kao jednu od mjera navodi stimulaciju ostajanja majki kod kuće dok dijete ne krene u školu, s druge strane ljevica i centar naglašavaju ravnotežu obiteljskog i poslovnog života, pa tako Možemo! kao mjere navodi uvođenje fleksibilnog radnog vremena i radnog tjedna koji se sastoji od 4 dana. Razlike se pronalaze i kada su u pitanju rodne ideologije i prava LGBTQIA+ osoba gdje ljevica zagovara poštivanje svih prava i jednakost dok desnica ostaje privržena svojim tradicionalnim i konzervativnijim stavovima.

Ako usporedimo današnje političke programe s onima nastalim prilikom prvih višestranačkih izbora možemo zaključiti kako su teme ostale gotovo iste. Ali ono što se zasigurno promijenilo su prioritete djelovanja. Nekada je naglasak bio na pravnoj državi, demokratskim i ljudskim pravima dok su socijalna politika, socijalna skrb i demografija bili znatno manje zastupljeni. Danas, s obzirom na promijenjene okolnosti, prioritete su značajno drugačiji. Socijalna politika sada igra ključnu ulogu u svim političkim programima, a pitanja socijalne skrbi i demografije su postala od presudne važnosti za

društvo. Ova pitanja su postavljena visoko na ljestvici političkih prioriteta što odražava rastuću svijest o njihovoj ulozi u oblikovanju budućnosti. Stoga se može zaključiti kako je socijalna politika postala neizostavan dio političkih rasprava i strategija. Ono što je zasigurno zanimljivo, ukoliko uspoređujemo nekadašnje i današnje političke programe, je činjenica da se u 2024. godini kao davne 1990. godine i dalje očekuje bolja kvaliteta zdravstva i obrazovanja, više plaće i veće mirovine. Dok položaj žena, materinstvo i obitelj ostaju goruće teme oko kojih vlada najviše nesuglasja.

Zaključno ako usporedimo političke programe političke desnice, političke ljevice i političkog centra u Hrvatskoj možemo primijetiti kako su njihovi ciljevi poprilično slični, tek u nekim pitanjima se razlikuju. Stoga se postavlja pitanje koliko orijentacija na desno, lijevo i centar danas održava svoje tradicionalno značenje. Gledajući političke programe te razlike su često neznatne ili pak proturječne s temeljnim načelima svake orijentacije. Socijalna država odnosno mjere socijalne politike postale su civilizacijska stečevina koju stranke prihvaćaju bez obzira na svoju političku orijentaciju. Mislim kako se danas politička orijentacija koristi više kako bi se stvorilo neprijateljstvo ili tenzije među strankama. Birači biraju na temelju orijentacije, a ne na temelju kvalitete aktera u političkim strankama i onome što mogu učiniti za poboljšanje kvalitete života. Stranke bi svoje djelovanje trebale usmjeriti na trenutne društvene potrebe, prilagoditi se željama građana i djelovati s ciljem unapređenja cjelokupnog društva, a ne društvenim vrijednostima nastalima još u doba Francuske revolucije.

LITERATURA

1. Afrić, V. i Ujević, T. (1990). Analiza političkih programa političkih stranaka u Hrvatskoj (Izbori 90.). *Revija za sociologiju*, 21(1), 11-34.
2. Bobbio, N. (1998). *Desnica i ljevica: razlozi i značenja jednoga političkog razlikovanja*. Split: Feral Tribune
3. Burstein, P. i Linton, A. (2002). The Impact of Political Parties, Interest Groups, and Social Movement Organizations on Public Policy: Some Recent Evidence and Theoretical Concerns. *Social Forces* 81(2), 380-408.
4. Dnevnik.hr (2024). *HDZ i DP potpisali sporazum: "Ta koalicija djeluje poprilično krhko, a zanimljiv je i trenutak potpisivanja"*. Posjećeno 26.08.2024. na mrežnoj stranici Dnevnik.hr: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/hdz-i-dp-potpisali-koalicijski-sporazum---848913.html>
5. Domovinski pokret (2024a). *Povijest*. Posjećeno 20.08.2024. na mrežnoj stranici Domovinskog pokreta: <https://dp.hr/onama/>
6. Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2024). *Izbori zastupnika u Hrvatski sabor 2024*. Posjećeno 26.08.2024 na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske: <https://www.izbori.hr/site/izbori-referendumi/izbori-zastupnika-u-hrvatski-sabor/izbori-zastupnika-u-hrvatski-sabor-2024/3861>
7. Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
8. Express.24 sata (2020). *Korona aduti' HDZ-a se tope, van izlaze afere i skandali*. Posjećeno 26.08.2024. na mrežnoj stranici Express.24 sata: <https://express.24sata.hr/top-news/korona-aduti-hdz-a-se-tope-van-izlaze-afere-i-skandali-24344>
9. Furlong, S., Kraft, M. (2015). *Public Policy: Politics, Analysis, and Alternatives*. CQ Press, Sage.
10. Giddens, A. (1998). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.

11. Giddens, A. (1998). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.
12. Goldstein, I. (2015). *Franjo Tuđman: biografija*. Zagreb: Profil.
13. Gong (2020). *HDZ-u 66 mandata sa samo 16,7% ukupnog broja birača*. Posjećeno 26.08.2024. na mrežnoj stranici Gong: <https://gong.hr/2020/07/20/hdz-je-osvojio-66-mandata-sa-samo-167-ukupnog-broj/>
14. Grabow, C. i Galetti, N. (2011). *Christian democracy: Principles and policy-making: Handbook for the European and international cooperation of the Konrad-Adenauer-Stiftung*. Konrad-Adenauer-Stiftung.
15. Grad Zagreb (2021). *Gradonačelnik Tomislav Tomašević*. Posjećeno 20.08.2024. na mrežnoj stranici Grada Zagreba: <https://www.zagreb.hr/gradonacelnik-tomislav-tomasevic/171623>
16. HDZ (2024a). *Povijest stranke*. Posjećeno 26.08.2024. na mrežnoj stranici HDZ-a: <https://www.hdz.hr/category/82/povijest-stranke>
17. HDZ (2024b). *Statut*. Posjećeno 26.08.2024. na mrežnoj stranici HDZ-a: <https://www.hdz.hr/category/71/statut>
18. HDZ (2024c). *Izborni program „Za sve izazove“: Uspješna, vitalna, pravedna, održiva i suverena Hrvatska - 5 stupova HDZ-ove vizije za iduće 4 godine!*. Posjećeno 17.08.2024. na mrežnoj stranici HDZ-a: <https://www.hdz.hr/article/4406/izborni-program-za-sve-izazove-uspjesna-vitalna-pravedna-odrziva-i-suverena-hrvatska-5-stupova-hdz-ove-vizije-za-iduće-4-godine>
19. Heywood, A. (2027). *Political Ideologies: an Introduction (6th ed.)*. Palgrave Macmillan.
20. HNS (2016). *Povijest HNS-a*. Posjećeno 27.08.2024. na mrežnoj stranici HNS-a: <https://hns-osijek.com/index.php/o-hns/povijest-hns-a>
21. HNS (2024a). *O nama*. Posjećeno 27.08.2024. na mrežnoj stranici HNS-a: <https://hns.hr/o-nama/>

22. HNS (2024b). *Program*. Posjećeno 27.08.2024. na mrežnoj stranici HNS-a: <https://hns-osijek.com/index.php/o-hns/povijest-hns-a>
23. HRT (2024). *U Saboru žestoke poruke o uvođenju Rodnih studija*. Posjećeno 20.08.2024. na mrežnoj stranici HRT-a: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/u-saboru-prepirka-dp-a-i-sdss-a-o-uvodenju-rodnih-studija-11651615>
24. hrvatska.eu (2024a). *Politički ustroj*. Posjećeno 23.08.2024. na mrežnoj stranici hrvatska.eu: <https://www.croatia.eu/index.php/hr/home-hr/politicki-ustroj>
25. hrvatska.eu (2024b). *Zakonodavna vlast*. Posjećeno na mrežnoj stranici hrvatska.eu: <https://croatia.eu/index.php/hr/home-hr/politicki-ustroj/zakonodavna-vlast>
26. HSLs (2024a). *Povijest HSLs-a*. Posjećeno 27.08.2024. na mrežnoj stranici HSLs-a: <https://hsls.hr/web/stranka/>
27. HSLs (2024b). *Javne politike*. Posjećeno 27.08.2024. na mrežnoj stranici HSLs-a: <https://hsls.hr/web/dokumenti/>
28. IUS-INFO (2011). *DIP: Kukuriku koalicija osvojila osam izbornih jedinica, HDZ dvije i dijasporu*. Posjećeno 28.08.2024. na mrežnoj stranici IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/dnevne-novosti/dip-kukuriku-koalicija-osvojila-osam-izbornih-jedinica-hdz-dvije-i-dijasporu-11476>
29. Jutarnji list (2021). *FOTO, VIDEO: OKUPLJANJE PROTIV ISTANBULSKE KONVENCIJE Prosvjednici uputili oštru kritiku premijeru, klicali: 'Odlazi Plenkoviću' i 'Ovo je izdaja'*. Posjećeno 26.08.2024. na mrežnoj stranici Jutarnjeg lista: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/foto-video-okupljanje-protiv-istanbulske-konvencije-prosvjednici-uputili-ostu-kritiku-premijeru-klicali-odlazi-plenkovicu-i-ovo-je-izdaja-7166310>
30. Kastning, T. (2013). *Basics on Social Democracy*. Njemačka: Friedrich-Ebert-Stiftung Ghana
31. Kišjuhas, A. i Škorić, M. (2014). *Vodič kroz ideologije I*. Novi Sad: Ako.
32. Knoepfel, P., Larrue, C., Varone, F. i Hill, M. (2007). *Public policy analysis*. Bristol: Polity Press.

33. Možemo! (2024a). *Upravna tijela stranke*. Posjećeno 20.08.2024. na mrežnoj stranici Možemo!: <https://mozemo.hr/upravna-tijela-stranke/>
34. Možemo! (2024b). *Etički kodeks političke stranke Možemo!*. Posjećeno 20.08.2024. na mrežnoj stranici Možemo!: <https://mozemo.hr/eticki-kodeks-politicke-stranke-mozemo/>
35. Možemo! (2024c). *Program Možemo! za parlamentarne izbore 2024*. Posjećeno 25.08.2024. na mrežnoj stranici Možemo!: <https://mozemo.hr/program-mozemo-2024/>
36. Mudde, C. (2016). *The Study of Populist Radical Right Parties: Towards a Fourth Wave*. C-REX Working Paper Series, 1-23.
37. Pauković, D. (2008). Predizborna kampanja u Hrvatskoj 1990. u svjetlu hrvatskog i srpskog novinarstva. *Časopis za suvremenu povijest* 40(1), 13-30.
38. Perić, I. (2011). *Hrvatska politička povijest: 20. stoljeće*. Zagreb: Školska knjiga.
39. Petek, A. (2012). Što su hrvatske javne politike?. *Političke analize*, 3 (11), 37-45.
Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/en/142001>
40. Petring, A., Henkes, C., Egle, C. (2007). *Tradicionalna i liberalizirana socijaldemokracija. Tipologija politike socijaldemokratskih vlada u Zapadnoj Europi. Radne bilježnice socijaldemokracije*. Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung
41. Ravlić, S. (2003). *Suvremene političke ideologije*. Zagreb: Politička kultura.
42. Ravlić, S. (2013). *Svjetozi ideologije*. Zagreb: Politička kultura.
43. Sander, I. (2017). *Doba politike*. Zagreb: Večernji list.
44. SDP (2024a). *Ivica Račan*. Posjećeno 24.08.2024. na mrežnoj stranici SDP-a: <https://www.sdp.hr/clan/ivica-racan/>
45. SDP (2024b). *Načela djelovanja*. Posjećeno 24.08.2024. na mrežnoj stranici SDP-a: <https://www.sdp.hr/o-sdp-u/dokumenti/>
46. SDP (2024c.). *Naše 4 godine*. Posjećeno 24.08.2024. na mrežnoj stranici SDP-a: <https://www.sdp.hr/cinjenice/>
47. SDP (2024d). *Rijeke PRAVDE dolaze*. Posjećeno 27.08.2024. na mrežnoj stranici SDP-a: <https://program.sdp.hr/>

48. Sekulić, D. (2016). Ljevica i desnica u Hrvatskoj. U Sekulić, D. (Ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu* (str. 137-168). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
49. Stanić, D. (2023). Demokršćanstvo: izvori, postignuća i perspektive. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 20 (1), 309-313. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/293549>
50. Temeljna načela Hrvatske socijalno-liberalne stranke (2024). Zagreb: HSLS
51. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, 05/14
52. Večernji list (2021). Dan koji je šokirao Hrvatsku: 1. srpnja 2009. Sanader je dao ostavku, detalji se nikad nisu otkrili. <https://www.vecernji.hr/vijesti/dan-koji-je-sokirao-hrvatsku-1-srpnja-2009-sanader-je-dao-ostavku-detalji-se-nikad-nisu-otkrili-1504665>
53. Večernji list (2021). Škoro napustio Domovinski pokret, suparnicima poručio: 'Svatko će odgovarati za svoje'. Posjećeno 20.08.2024. na mrežnoj stranici Večernjeg lista: <https://www.vecernji.hr/vijesti/skoro-da-sam-znao-tko-sjedi-u-mojoj-kuci-podnio-bih-ostavku-i-prije-1516687>
54. Veselinović, V. (2016). Desne političke stranke: ideologija, pojmovi, vrste. *Međunarodne studije*, XVI (1), 55-83.
55. Vlada Republike Hrvatske (2015). *Proslava pristupanja Hrvatske u Europsku uniju*. Posjećeno 28.08.2024. na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske: <https://vlada.gov.hr/proslava-pristupanja-hrvatske-u-europsku-uniju/1155?lang=hr>
56. Vlada Republike Hrvatske (2018). *Naša je zadaća jačati hrvatsku poziciju unutar Europske unije, najrazvijenijeg kluba zemalja na svijetu*. Posjećeno 28.08.2024. na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske: <https://vlada.gov.hr/vijesti/nasa-je-zadaca-jacati-hrvatsku-poziciju-unutar-europske-unije-najrazvijenijeg-kluba-zemalja-na-svijetu/24606?lang=hr>
57. Vlada Republike Hrvatske (2021). *Plenković za Dnevnik HTV-a: Ne namećemo cijepljenje, radi se o pametnom korištenju COVID potvrde*. Posjećeno 26.08.2024 na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske. :

<https://vlada.gov.hr/vijesti/plenkovic-za-dnevnik-htv-a-ne-namecemo-cijepljenje-radi-se-o-pametnom-koristenju-covid-potvrde/32543?lang=hr>

58. Vlada Republike Hrvatske (2024a). *Kako funkcionira Vlada*. Posjećeno 23.08.2024. na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske: <https://vlada.gov.hr/kako-funkcionira-vlada/64>
59. Vlada Republike Hrvatske (2024b), *Prethodne Vlade*. Posjećeno 26.08.2024. na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske: <https://vlada.gov.hr/prethodne-vlade-11348/11348>
60. Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor. *Narodne novine*, 19/15
61. Žižić, J. (2020). Franjo Tuđman, demokršćanstvo i Hrvatska demokratska zajednica. *Obnovljeni život*, 75(4), 475-491.
62. Žižić, J. (ur.). (2022). *Demokršćanstvo: izvori, postignuća i perspektive*. Zagreb: Glas Koncila, Hrvatsko katoličko sveučilište.